

รายงานผลการวิจัย
การลงทุนทางการศึกษาของประเทศไทย

เสนอต่อ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

โดย

รศ. ดร. ชัยยุทธ ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์

คณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความช่วยเหลือจากหลายท่าน ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณวัลย์รัตน์ อัครเวศน์ ที่ได้ช่วยประสานงานตั้งแต่เริ่มโครงการ จนงานสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี คุณชาญ ตันติธรรมถาวร ให้ข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์ และคุณสายรุ้ง แสงแจ้ง ที่ได้ใช้ความวิริยะ อุตสาหะในการช่วยในการเก็บรวบรวม ติดต่อประสานงาน เพื่อขอข้อมูลที่จำเป็นต่อการวิจัย ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณนภดล ศุภสวัสดิ์กุล และคุณจันทร์ทิพย์ จันดี ที่ได้ทำงานได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณจิราภรณ์ แผลงประพันธ์ ที่ช่วยกรุณาเป็นวิทยากรในการอบรมเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในการใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สุดท้ายขอขอบคุณสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ได้กรุณาให้การอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาที่ได้ให้การสนับสนุนการวิจัยขึ้นนี้

ผู้วิจัย

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	1.1 เหตุผลและความจำเป็น	1
	1.2 วัตถุประสงค์	2
	1.3 ระเบียบวิธีวิจัย	2
	1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
	1.5 องค์ประกอบของรายงาน	5
2	รายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐ	6
	2.1 แบบแผนรายจ่ายเงินงบประมาณด้านการศึกษาของประเทศไทย	6
	2.2 งบประมาณด้านการศึกษาของภาครัฐ จำแนกรายจังหวัด	15
	2.3 รายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐ เฉพาะในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	18
3	รายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือน	22
	3.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทย	22
	3.2 นิยามรายจ่ายด้านการศึกษาและน้ำหนักที่ใช้ในการคำนวณ	24
	3.3 รายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือน จำแนกตามรายภาค	26
	3.4 รายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือน จำแนกตามระดับรายได้	27
	3.5 รายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือน จำแนกตามรายภาคและประเภทรายการที่ใช้จ่าย	28
	3.6 ประมาณการค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาคครัวเรือนในระบบเศรษฐกิจ	35
4.	รายจ่ายด้านการศึกษาของภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร	47
	4.1 การใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาคธุรกิจเอกชนของประเทศไทย	47
	4.2 การใช้จ่ายด้านการศึกษาขององค์กรเอกชนที่มีได้แสวงหากำไร	48
5	รายจ่ายรวมด้านการศึกษาของระบบเศรษฐกิจ	50
	5.1 กรอบวิธีการประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาในระบบเศรษฐกิจไทย	50
	5.2 ผลการประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษารวมในระบบเศรษฐกิจไทย ปี 2545 จำแนกตามทรัพยากรด้านการศึกษาของสถานศึกษาของรัฐและเอกชน	52
	5.3 การประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาของระบบเศรษฐกิจ จำแนกตาม ระดับการศึกษา	56
	5.4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	58

เอกสารอ้างอิง

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1-1 งบประมาณรายจ่าย จำแนกตามระดับการศึกษา ปีงบประมาณ 2536-2545	9
2.1-2 รายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐ จำแนกตามระดับการศึกษา ปีงบประมาณ 2539-2545	10
2.1-3 งบประมาณการศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษา ปีงบประมาณ 2540-2545	10
2.1-4 สัดส่วนงบดำเนินการที่เป็นเงินเดือนต่องบดำเนินการที่ไม่ใช่เงินเดือน จำแนกตามระดับการศึกษา ปีงบประมาณ 2540-2545	13
2.1-5 งบประมาณอุดหนุนการศึกษาเอกชน ปีงบประมาณ 2539-2545	14
2.1-6 สัดส่วนงบประมาณแผ่นดิน (เฉพาะงบดำเนินการ) ต่อเงินรายได้จากแหล่งอื่น ๆ	15
2.1-7 แหล่งที่มาของรายได้ทั้งหมดของสถาบันอุดมศึกษา ปี 2545	15
2.3-1 งบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปีงบประมาณ 2539-2545	20
2.3-2 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล ปี 2543	21
2.3-3 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของเทศบาลในปี 2543	21
3.1-1 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จำแนกตามรายภาค ปี 2543-2545	23
3.1-2 รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จำแนกตามรายภาค ปี 2543-2545	24
3.2-1 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามนิยามสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2543 – 2545	25
3.3-1 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามนิยามของผู้วิจัย ปี 2543 – 2545	27
3.4-1 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามระดับรายได้ ปี 2543 และ 2545	28
3.5-1 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามรายภาค ปี 2543	29
3.5-2 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามรายภาค ปี 2545	31
3.5-3 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามระดับรายได้และรายการที่ใช้จ่าย ปี 2543	34
3.5-4 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามระดับรายได้และรายการที่ใช้จ่าย ปี 2545	35
3.6-1 ประมาณการค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาคครัวเรือนในระบบเศรษฐกิจ	36
3.6-2 แสดงประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาต่อเดือน จำแนกตามระดับและประเภทสถานศึกษา ปี 2545	38
3.6-3 รายจ่ายด้านการศึกษาของภาคครัวเรือน จำแนกตามประเภทผู้รับ ปี 2545	39

	หน้า
4.2-1 ประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาขององค์การเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร ในประเทศไทย ปี 2544	49
5.2-1 แหล่งที่มาของทรัพยากรด้านการศึกษาของสถานศึกษารัฐและเอกชน ปี 2545 จำแนกตามผู้ให้ ปี 2545	52
5.2-2 แหล่งเงินเพื่อการศึกษา ปี 2539	53
5.2-3 รายจ่ายด้านการศึกษา ปี 2545 (รวมนับซ้ำ)	55
5.2-4 รายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐ และภาคเอกชน ปี 2539	56
5.3-1 รายจ่ายด้านการศึกษาในระบบเศรษฐกิจ จำแนกตามระดับการศึกษา ปี 2545	57

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
2-1 ความสัมพันธ์ระหว่างควอไทล์ของรายได้ และรายจ่ายการศึกษาต่อหัว ระดับมัธยมศึกษา ปี 2545	17
2-2 ความสัมพันธ์ระหว่างควอไทล์ของรายได้และรายจ่ายการศึกษาต่อหัว ระดับประถมศึกษา ปี 2545	18
5-1 ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา จำแนกตามแหล่งที่มาและแหล่งที่รับ	51
5.2-1 สัดส่วนการเงินเพื่อการศึกษา จำแนกตามแหล่งทุน ปีงบประมาณ 2539	54

บทที่ 1

บทนำ

1.1 เหตุผลและความจำเป็น

คงไม่มีใครปฏิเสธว่าการศึกษาไม่ใช่เรื่องสำคัญ เชื่อกันว่าการใช้จ่ายเงินจำนวนมากเพื่อการศึกษาจะมีผลดีต่อสังคม ช่วยให้เกิดเศรษฐกิจเติบโตได้ในอัตราที่ต่อเนื่อง อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาความยากจน ที่ผ่านมามีประเทศไทยมีการใช้จ่ายเงินด้านการศึกษาระดับที่สูง งบประมาณแผ่นดินด้านการศึกษาระหว่างปี 2540-2545 มียอดถึงปีละกว่า 2 แสนล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 22-25 ของงบประมาณแผ่นดิน หรือร้อยละ 4.2-4.5 ของจีดีพีโดยประมาณ นอกจากนี้ ใช้จ่ายทางการศึกษาที่จ่ายจากงบประมาณแผ่นดินอาจจะมีแนวโน้มสูงขึ้นอีกมากในอนาคต เนื่องจากตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดให้รัฐเป็นผู้ดำเนินการจัดให้มีบริการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีสำหรับคนไทย ให้ได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ความจำเป็นที่รัฐต้องสนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี นับว่าเป็นภาระผูกพันทางการคลังที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการบริหารจัดการการศึกษาในอนาคต จำเป็นต้องคำนึงถึงแหล่งทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้เพื่อการจัดการศึกษาของประเทศ การระดมทรัพยากรจากหน่วยอื่น ๆ ของสังคมหรือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการศึกษา จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งต่อความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี แม้ว่าจะเป็นที่เข้าใจกันดีว่าในอดีตหน่วยงานทางสังคมอื่น ๆ ได้มีการใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษาเป็นจำนวนมากควบคู่ไปกับการใช้จ่ายของภาครัฐ เช่น ใช้จ่ายของครัวเรือน ในรูปรายจ่ายเพื่อการศึกษาของบุตรหลาน ใช้จ่ายของภาคธุรกิจ ในรูปการจัดการอบรมเพื่อเพิ่มทักษะให้กับคนงาน หรือภาคธุรกิจเอกชนที่ให้บริการด้านการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียน สถาบันอาชีวศึกษา หรือมหาวิทยาลัย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ยังมีค่อนข้างจำกัด จึงไม่สามารถทราบว่าการใช้จ่ายที่จ่ายโดยภาคเอกชนในแต่ละปีมีจำนวนเท่าไรในแต่ละระดับการศึกษา มีลักษณะที่สอดคล้อง (หรือสวนทาง) กับลักษณะการใช้จ่าย หรือการจัดสรรงบประมาณของภาครัฐหรือไม่

หากรัฐจะเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายแทนภาคเอกชนในด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความรู้ในเรื่องทรัพยากรทั้งหมดที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา จึงเป็นเรื่องสำคัญและมีประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายหลายประการ

ประการแรก ก่อนมี พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาสำหรับการศึกษาในแต่ละระดับนั้น ยังขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นว่าเป็นการจัดสรรที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม การศึกษาในอดีตหลายเรื่องขึ้นไปในทิศทางเดียวกันว่าการลงทุนเพื่อการศึกษาของรัฐในแต่ละระดับการศึกษายังมีสัดส่วนที่ไม่เหมาะสมกับปริมาณผู้เรียน และก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการจัดสรร

แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้จ่ายของรัฐบาลที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากต้องการความเข้าใจภาพรวมการใช้จ่ายทางการศึกษา และสัดส่วนของรายจ่ายด้านการศึกษาที่มาจากภาครัฐ และที่ไม่ใช่แล้ว ความเข้าใจแบบแผนการลงทุนหรือระดับการลงทุนของภาคเอกชน อาจช่วยสะท้อนแนวทางการใช้เงินที่มีประสิทธิภาพได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากการใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาคเอกชนถูกกำหนดโดยการตัดสินใจของหน่วยเศรษฐกิจนั้น ๆ เช่น ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะลงทุนศึกษาต่อระดับมัธยมปลายหรือไม่ หรือควรเลือกเรียนสายอาชีพ ผู้ขายบริการทางการศึกษาต้องเลือกว่าจะเปิดบริการการศึกษาในระดับใด เป็นต้น การตัดสินใจดังกล่าวสะท้อนข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและข้อมูลส่วนบุคคลในการตัดสินใจว่าจะเลือกลงทุนหรือไม่และลงทุนในด้านใด หากเลือกลงทุนก็น่าจะสะท้อนว่าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า แบบแผนการลงทุนของภาคเอกชนช่วยสะท้อนถึงแนวทางและระดับการใช้จ่ายเงินที่มีประสิทธิภาพ¹

ประการที่สอง การใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนการศึกษาพื้นฐานโดยภาครัฐส่วนหนึ่ง น่าจะมีผลให้การใช้จ่ายของภาคเอกชนในระดับนี้ลดลง (ทั้งภาครัฐครัวเรือนและภาครัฐกิจ) กล่าวคือการใช้จ่ายของภาครัฐเข้าไปทดแทนการจัดการศึกษาบางส่วนที่แต่เดิมภาครัฐกิจเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ รวมทั้งยังอาจลดการใช้จ่ายบางส่วนของครัวเรือนลง ความรู้ในเรื่องการทดแทนการลงทุนทางการศึกษาจะทำให้ผู้กำหนดนโยบายทราบขอบเขตของงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้

ประการที่สาม หากเชื่อว่าที่ผ่านมาภาครัฐยังไม่สามารถให้บริการการศึกษาได้อย่างทั่วถึง รายจ่ายเพื่อการศึกษาที่จ่ายโดยหน่วยทางสังคมอื่น ๆ เช่น ครัวเรือน หรือภาครัฐกิจเอกชน คาดว่าน่าจะมีมูลค่าสูงเช่นเดียวกัน ดังนั้น หากรัฐจะลงทุนด้านการศึกษาบางส่วนแทนภาคเอกชน ความรู้ความเข้าใจในเรื่องปริมาณทรัพยากรที่สังคมไทยได้ใช้ไปทั้งหมดในการศึกษาในระดับต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการระดมทรัพยากรด้านการเงินเพื่อการจัดการศึกษาในระยะยาว

1.2 วัตถุประสงค์

- วิเคราะห์มูลค่ารายจ่ายเพื่อการศึกษาของประเทศไทยที่จ่ายโดยภาครัฐครัวเรือน ภาคเอกชน และภาครัฐบาล ปี 2543 และ 2545
- วิเคราะห์แบบแผนรายจ่ายเพื่อการลงทุนด้านการศึกษาของภาครัฐครัวเรือน ภาคเอกชน และภาครัฐบาล ปี 2543 และ 2545 จำแนกตามระดับการศึกษา

1.3 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้วิเคราะห์รายจ่ายด้านการศึกษาที่เกิดขึ้นจากภาคเศรษฐกิจสำคัญคือ ภาครัฐ ภาครัฐครัวเรือน ภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรการกุศลที่ไม่แสวงหากำไร โดยการศึกษาวิจัยของภาครัฐจะเป็นเพียงการทบทวนแบบแผนรายจ่ายที่เกิดขึ้นในอดีต เนื่องจากความแตกต่างระหว่างรายจ่ายจริง

¹ การลงทุนด้านการศึกษาของภาคเอกชน ส่วนมากมุ่งเพื่อทำกำไรสูงสุด และหลีกเลี่ยงการลงทุนที่ไม่คุ้มค่า เช่น การให้การศึกษาสำหรับกลุ่มเด็กยากจน พิการ และด้อยโอกาส การตั้งโรงเรียนในที่กันดาร หรือมีประชากรน้อย เป็นต้น

กับงบประมาณที่ได้รับจัดสรรไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น การศึกษาข้อมูลรายจ่ายของภาครัฐจะอาศัยข้อมูลทั่วไปที่ได้จากเอกสารของสำนักงานงบประมาณ และเอกสารที่ได้จากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาเป็นหลัก

การศึกษานี้จะเน้นที่การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาคครัวเรือน โดยจะจำแนกค่าใช้จ่ายตามระดับรายได้และภูมิภาคของครัวเรือน รวมทั้งประเภทของรายจ่ายที่เกิดขึ้น การศึกษารายจ่ายของภาคครัวเรือน อาศัยข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Survey) ที่จัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ข้อมูลดังกล่าวมีการจัดเก็บทุก 2 ปี การศึกษาฉบับนี้จะเน้นที่ปี 2543 และ 2545 เป็นหลัก ซึ่งเป็นข้อมูลล่าสุด โดยผู้วิจัยจะอาศัยโปรแกรมประมวลผลทางสถิติชื่อ STATA ในการวิเคราะห์

การประมาณการรายจ่ายการลงทุนด้านการศึกษาของภาคเอกชนจะแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือภาคธุรกิจเอกชนที่ไม่ได้ให้บริการทางการศึกษา อีกส่วนหนึ่งคือองค์กรเอกชนที่ไม่ได้แสวงหากำไร อาทิ องค์กรที่ดำเนินกิจการเกี่ยวกับบริการสังคมสงเคราะห์ สมาคมการค้า องค์กรศาสนา พรรคการเมือง เป็นต้น การวิเคราะห์ในส่วนแรกนี้ แต่เดิมผู้วิจัยคาดว่าจะอาศัยผลการศึกษาในอดีตและข้อมูลทฤษฎีภูมิในการวิเคราะห์แทนการเก็บข้อมูลจริง ผลปรากฏว่าข้อมูลในด้านนี้ยังมีอยู่น้อยมาก และการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารก็เป็นวิธีการที่ต้องใช้เวลานาน ดังนั้น เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ จึงไม่สามารถทำการประมาณการค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาที่เกิดจากภาคธุรกิจเอกชนนี้ได้ รายจ่ายที่เกิดขึ้นจากภาคธุรกิจเอกชนส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของรายจ่ายเพื่อการอบรมพัฒนาบุคลากร เงินบริจาคให้กับสถานศึกษา เงินบริจาคให้กับองค์กรการกุศล

ส่วนภาคเอกชนส่วนที่สองหรือองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร จะอาศัยข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งได้มีการรายงานผลสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับรายได้-รายจ่ายขององค์กรเอกชนที่ไม่ได้แสวงหากำไรที่ดำเนินการในประเทศไทย ปี 2531 2535 2540 และ 2545 ซึ่งข้อมูลล่าสุดที่ได้จากรายงานปี 2545 นั้นเป็นข้อมูลในช่วงปี 2544 จึงเห็นว่าควรนำข้อมูลดังกล่าวมาคำนวณรายจ่ายด้านการศึกษาด้วย

การประมาณการใช้จ่ายด้านการศึกษา จำแนกตามกลุ่มผู้ใช้จ่ายทั้ง 4 กลุ่มข้างต้น แม้ว่าจะทำให้เราทราบค่าใช้จ่ายรวมด้านการศึกษาที่เกิดขึ้นในปีที่สำรวจก็ตามที แต่วิธีการประมาณการดังกล่าวก็ยังมีข้อบกพร่องที่สำคัญคือความซ้ำซ้อนในการวัดมูลค่ารายจ่าย เนื่องจากรายจ่ายที่เกิดขึ้นจากภาคหนึ่ง ๆ อาจจะกลายเป็นรายรับของอีกภาคหนึ่งก่อนมีการใช้จ่ายในที่สุด ดังนั้น การรวมเอาผลการใช้จ่ายด้านการศึกษาของแต่ละภาคเศรษฐกิจดังกล่าวจะก่อให้เกิดการนับซ้ำ ทำให้ได้ค่าที่เกินความเป็นจริง หากเราต้องการวัดขนาดของมูลค่าของทรัพยากรที่ถูกนำไปใช้ในการผลิตบริการทางการศึกษาในแต่ละปี อีกนัยหนึ่งก็คือหากต้องการวัดมูลค่าการลงทุนด้านการศึกษาในแต่ละปีผู้วิจัยจำเป็นต้องแก้ปัญหาการนับซ้ำดังกล่าว

แนวคิดในการแก้ปัญหาดังกล่าวนั้น ทำได้โดยการตัดรายจ่ายชั้นกลางจากการวัดรายจ่ายรวม รายจ่ายชั้นกลางนี้หมายถึง รายจ่ายด้านการศึกษาที่ยังไม่ได้ตกถึงมือสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้ให้บริการชั้นสุดท้าย ในการแก้ปัญหาดังกล่าววิธีนี้ผู้วิจัยต้องศึกษาลักษณะการใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาว่า เงินดังกล่าว ถูกจ่ายไปให้ใครและผู้ใช้ได้รับเงินส่วนนี้มาจากแหล่งอื่นหรือไม่

นอกจากนี้ การเห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ จะช่วยให้การวัดมูลค่าการลงทุนทางการศึกษา ได้สะดวกขึ้น กล่าวคือ ในกรณีที่ไม่คำนึงถึงภาคเศรษฐกิจ เราสามารถจำแนกมูลค่าการลงทุนเพื่อการศึกษา ได้จากรายจ่ายห้าประเภทด้วยกันคือ²

- งบประมาณแผ่นดินจากรัฐ และรายจ่ายขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น
- เงินบำรุงการศึกษา ค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียมที่สถานศึกษาเก็บ
- เงินหรือทรัพย์สินที่ได้รับบริจาคจากภาคครัวเรือนและธุรกิจ
- เงินที่ผู้ปกครองจ่ายเพื่อการศึกษา นอกเหนือจากค่าเล่าเรียน
- เงินขององค์กรที่มีได้แสวงหากำไรให้หรือบริจาคเพื่อการศึกษา

เป็นที่ทราบกันดีว่าการประมาณการเงินรายได้ของสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนนั้น ทำได้ค่อนข้างลำบาก เนื่องจากยังไม่มีวิธีการสำรวจที่เป็นทางการถึงจำนวนเงินนอกงบประมาณของสถานศึกษาของรัฐ และมูลค่าทรัพย์สิน/รายได้ของสถานศึกษาเอกชน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้จ่ายและผู้รับจะพบว่า รายรับที่สถานศึกษาได้รับก็คือรายจ่ายที่ภาคครัวเรือนหรือผู้เรียนจ่ายออกไปนั่นเองในรูปของค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียมหรือค่าลงทะเบียน ดังนั้น หากต้องการทราบรายรับของสถานศึกษาเราก็สามารถประมาณการได้โดยอ้อม โดยทำการศึกษาจากรายจ่ายของภาคครัวเรือนแทน โดยมีข้อสมมติว่าเม็ดเงินที่สถานศึกษาได้รับในที่สุดก็จะถูกใช้ไปจนหมดสำหรับการให้บริการด้านการศึกษา³ ฉะนั้น ข้อมูลแบบแผนรายจ่ายของภาคครัวเรือนจึงมีความสำคัญในการช่วยประมาณการข้างต้น การศึกษารายรับหรือฐานะทางทรัพย์สินของสถานศึกษาแม้ว่าจะพอทำได้ แต่ก็มีแนวโน้มว่าข้อมูลที่ได้รับจะมีค่าต่ำกว่าที่เป็นจริงเป็นอันมาก

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ทราบมูลค่ารวมการใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของทุกหน่วยเศรษฐกิจของประเทศไทย ปี 2543 และ 2545

² การศึกษาฉบับนี้ไม่รวมเงินช่วยเหลือ /เงินกู้ยืมจากต่างประเทศ รายได้และผลประโยชน์จากการใช้ทรัพย์สินของสถานศึกษา เข้าไว้ในการศึกษา เนื่องจากความจำกัดของข้อมูล

³ แม้ว่าข้อเท็จจริงที่เราและท่านทั้งหลายทราบกันดีว่า สถานศึกษาทั้งรัฐและเอกชนยังมีรายได้และทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นทุกปี ส่วนที่เพิ่มพูนนี้จะไปเพิ่มระดับทุน (Stock) ทางการศึกษา ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการลงทุนด้านการศึกษาในอนาคต

- ทราบสัดส่วนของรายจ่ายเพื่อการศึกษาคือรายจ่ายรวมของครัวเรือน และสัดส่วนของรายจ่ายด้านศึกษาของครัวเรือนในระดับรายได้ต่าง ๆ
- ทราบสัดส่วนระหว่างรายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐบาลและภาคเอกชน
- ถ่ายทอดความรู้การวิจัยระหว่างนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ของ สกศ.

1.5 องค์ประกอบของรายงาน

รายงานการวิจัยฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 เป็นบทนำ กล่าวถึงวัตถุประสงค์ ขอบเขตการวิจัย และระเบียบวิธีวิจัย

บทที่ 2 วิเคราะห์รายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐ

บทที่ 3 วิเคราะห์รายจ่ายด้านการศึกษาโดยภาคครัวเรือน

บทที่ 4 เสนอการประมาณการรายจ่ายของภาคเอกชน

บทที่ 5 เป็นการสังเคราะห์รวมรายจ่ายด้านการศึกษารวมของประเทศ

บทที่ 2 ใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐ

ในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์รายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐในประเทศไทยระหว่างปี 2543 – 2545 โดยใช้รายจ่ายตามงบประมาณที่จัดสรรโดยสำนักงบประมาณ ผลการศึกษาค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ **ส่วนแรก** เป็นข้อสังเกตเกี่ยวกับแบบแผนและแนวโน้มรายจ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินด้านการศึกษาของประเทศไทยแต่พอสังเขป ลักษณะการกระจายของงบประมาณการศึกษาตามระดับการศึกษา และการกระจายตามประเภทของรายจ่าย (รายจ่ายประจำและรายจ่ายลงทุน) **ส่วนที่สอง** เป็นการวิเคราะห์ลักษณะการกระจายงบประมาณด้านการศึกษา ไปตามจังหวัดต่างๆ และระดับการศึกษา **ส่วนที่สาม** ศึกษาการใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐที่จ่ายโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

2.1 แบบแผนรายจ่ายเงินงบประมาณด้านการศึกษาของประเทศไทย

การศึกษาภาพรวมรายจ่ายด้านการศึกษา มีผู้ได้รวบรวมไว้เป็นอันมาก⁴ ดังนั้น ในที่นี้จึงเป็นเพียงการสรุปบางประเด็นที่สำคัญเพื่อประโยชน์ในการอ้างอิงในบทถัดไป ประเด็นที่น่าสนใจ มีดังนี้

- งบประมาณด้านการศึกษาของไทย ซึ่งใช้จ่ายผ่านรายจ่ายของรัฐบาลกลางและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น มียอดถึง 222,990 ล้านบาท ในปี 2545 คิดเป็นร้อยละ 21.8 ของงบประมาณประจำปี เมื่อพิจารณาย้อนไปในอดีตจะพบว่า สัดส่วนของรายจ่ายด้านการศึกษาต่องบประมาณประจำปีมีแนวโน้มลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับในช่วงปี 2540-2544 เนื่องจากในปี 2545 อัตราการเพิ่มตามมูลค่าในนาม (Nominal Growth) ของงบประมาณด้านการศึกษาต่ำกว่าอัตราการเพิ่มของงบประมาณประจำปี (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2.1-1) โดยมีที่อัตราการเพิ่มของงบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาสูงกว่าอัตราการเพิ่มของงบประมาณประจำปี คือปีงบประมาณ 2540-2541 และ 2543 อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารายจ่ายด้านการศึกษามีแนวโน้มลดลงในช่วงปีที่ศึกษาอันเป็นผลจากวิกฤติเศรษฐกิจ แต่รายจ่ายด้านการศึกษาคงจัดว่าเป็นรายจ่ายตามแผนงานที่มีสัดส่วนสูงที่สุด ซึ่งสูงกว่าแผนงานด้านสาธารณสุขและการป้องกันประเทศ
- รายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐในปี 2545 คิดเป็นร้อยละ 4.2 เมื่อพิจารณาเทียบกับ GDP (Gross Domestic Product) ซึ่งลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงปี 2540-2544 เนื่องจากอัตราการเพิ่มตามมูลค่าในนาม (Nominal Growth) ของงบประมาณด้านการศึกษาต่ำกว่าอัตราการเพิ่มของ GDP (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2.1-1) โดยปีที่อัตราการเพิ่มของงบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาคงสูงกว่าอัตราการเพิ่มของ GDP คือปี 2540 และ 2542-2543

⁴ ผู้สนใจสามารถหาอ่านได้จากหนังสือ “งบประมาณโดยสังเขป” ซึ่งจัดทำเป็นประจำทุกปี โดยสำนักงบประมาณ หรือรายงานสถิติการศึกษาประจำปี โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

- เมื่อพิจารณารายจ่ายด้านการศึกษำแนกตามระดับการศึกษาพบว่า ในปี 2545 งบประมาณที่จัดสรรให้กับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีมูลค่าเท่ากับ 151,924 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 68 ของงบการศึกษาทั้งหมด หรือร้อยละ 2.86 ของ GDP เมื่อพิจารณาย้อนหลังจะพบว่าสัดส่วนของงบการศึกษาขั้นพื้นฐานต่องบการศึกษารวมลดลงมาโดยตลอดตั้งแต่ปี 2539 -2543 และเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในช่วงปี 2544-2545 (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2.1-2 และ 2.1-3) เนื่องจากการชะลอและลดการลงทุนด้านครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง อันเป็นผลจากวิกฤติเศรษฐกิจ
- เมื่อพิจารณางบประมาณด้านการศึกษำแนกตามงบรายจ่ายพบว่า ในปี 2545 งบประมาณด้านการศึกษารวมทุกระดับการศึกษาประมาณร้อยละ 94 เป็นรายจ่ายประจำ ในขณะที่ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 6 เป็นรายจ่ายลงทุน (ครุภัณฑ์ ที่ดิน และสิ่งก่อสร้าง) สำหรับงบประมาณที่เป็นรายจ่ายประจำนั้น ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 54 ของรายจ่ายรวมเป็นค่าใช้จ่ายในหมวดเงินเดือน ค่าจ้าง หรือเป็นรายจ่ายในงบบุคลากรนั่นเอง เมื่อพิจารณาย้อนหลังไปในอดีตจะพบว่าสัดส่วนของรายจ่ายประจำมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นสูง โดยในปี 2540 สัดส่วนของรายจ่ายประจำมีเพียงร้อยละ 75 เท่านั้น โดยมีค่าใช้จ่ายส่วนที่เป็นเงินเดือนเพียงร้อยละ 48 การลดลงของรายจ่ายลงทุนจากร้อยละ 25 ในปี 2540 เหลือเพียงร้อยละ 6 ในปี 2545 มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของงบรายจ่ายประจำ (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2.1-3 และ 2.1-4)
- เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของรายจ่ายประจำที่เพิ่มสูงขึ้นพบว่า รายจ่ายในหมวดเงินเดือนเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 3.4 ต่อปี และรายจ่ายที่ไม่ใช่เงินเดือนเพิ่มในอัตราร้อยละ 10 โดยประมาณ ในระหว่างปี 2539-2545
- เงินงบประมาณด้านการศึกษานอกจากถูกจ่ายไปยังสถานศึกษาของภาครัฐแล้ว อีกส่วนหนึ่งรัฐยังได้มีการใช้จ่ายในรูปแบบเงินอุดหนุนแก่การศึกษาเอกชน อีกจำนวนเท่ากับ 5,250 ล้านบาท ในปีงบประมาณ 2543 และเพิ่มเป็น 6,167 ล้านบาท ในปีงบประมาณ 2545 คิดเป็นร้อยละ 2.8 ของงบประมาณการศึกษาในปี 2545 (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2.1-5)
- ค่าใช้จ่ายที่สถานศึกษาของรัฐใช้ไปเพื่อในการผลิตบริการทางการศึกษา ส่วนหนึ่งเป็นเงินงบประมาณแผ่นดินที่ได้รับจัดสรรจากรัฐ อีกส่วนหนึ่งเป็นเงินนอกงบประมาณซึ่งสถานศึกษาสามารถเรียกเก็บได้จากนักเรียน นักศึกษา ในรูปของค่าธรรมเนียม ค่าเล่าเรียน และค่าลงทะเบียน การศึกษาเพื่อประมาณการวงเงินนอกงบประมาณที่สามารถนำมาใช้จัดการศึกษาในปัจจุบันยังไม่มีมากนัก ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาระดับอุดมศึกษา เนื่องจากในระดับนี้รัฐได้ทำการอุดหนุนเพียงบางส่วนเท่านั้น ในปี 2545 รายจ่ายด้านการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีมูลค่า 31,913 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 14.3 ของงบประมาณรวมด้านการศึกษา (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2.1-3)

- สัดส่วนของเงินรายได้จากแหล่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เงินงบประมาณ สำหรับระดับอุดมศึกษาอยู่ในระดับที่สูง ตารางที่ 2.1-6 แสดงสัดส่วนงบประมาณแผ่นดิน (เฉพาะงบดำเนินงาน) ต่อเงินรายได้จากแหล่งอื่น ๆ พบว่า ในปี 2544 สถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เดิม มีรายได้ประมาณร้อยละ 48 มาจากแหล่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เงินงบประมาณแผ่นดิน (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2.1-6)
- ในกรณีที่เปรียบเทียบสัดส่วนเงินงบประมาณแผ่นดินทั้งหมดกับรายได้จากแหล่งอื่น ๆ พบว่า สถาบันอุดมศึกษาที่มีรายได้จากแหล่งอื่น ๆ ในสัดส่วนที่สูงคือสำหรับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และสถาบันราชภัฏ ผลการสำรวจสัดส่วนของรายได้ (เนื่องจากผู้ตอบมักไม่บอกจำนวนรายได้จากแหล่งอื่น ๆ) อาศัยแบบสอบถาม ซึ่งทำโดยการวิจัยของสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2546) พบว่า ในปี 2545 มหาวิทยาลัยสังกัดทบวงมีรายได้จากแหล่งเงินที่ไม่ใช่เงินงบประมาณ 21.18 บาทจากเงินรายได้ที่มี 100 บาท ส่วนสถาบันราชภัฏมีรายได้จากแหล่งที่ไม่ใช่เงินจากรัฐประมาณ 38.6 บาทในทุกๆ รายได้ 100 บาท (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2.1-7)

ตารางที่ 2.1-1 งบประมาณการศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษา ปีงบประมาณ 2536-2545

ระดับการศึกษา	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545
ก่อนประถมและประถมศึกษา	53,342	59,564	65,265	78,629	96,175	89,113	90,876	96,089	98,478	98,065
มัธยมศึกษา (สามัญและอาชีพ)*	30,314	35,196	38,248	45,752	55,591	50,312	49,848	51,770	52,429	53,859
อุดมศึกษา	17,904	20,484	23,485	29,743	37,899	33,986	35,543	34,482	32,881	31,913
การศึกษาไม่กำหนดระดับ	1,885	1,929	2,294	3,211	3,787	2,941	2,930	2,873	3,088	3,379
การบริการสนับสนุนการศึกษา	1,745	1,768	2,615	6,068	15,021	20,634	22,541	28,981	28,092	29,047
การศึกษาอื่น	2,881	3,032	3,402	4,158	5,825	4,722	5,580	6,426	6,635	6,727
งบประมาณรวม	108,070	121,973	135,309	167,560	214,298	201,708	207,316	220,621	221,603	222,990
งบประมาณรายจ่าย	560,000	625,000	715,000	843,200	944,000	800,000	825,000	860,000	910,000	1,023,000
GDP	3,170,258	3,634,496	4,192,697	4,622,832	4,740,249	4,628,431	4,632,100	4,904,700	5,098,100	5,309,200
งบการศึกษา/GDP	3.41	3.36	3.23	3.62	4.52	4.36	4.48	4.50	4.35	4.20
งบการศึกษา/งบประมาณรายจ่าย	19.30	19.52	18.92	19.87	22.70	25.21	25.13	25.65	24.35	21.80
23.55งบการศึกษาขั้นพื้นฐาน/GDP	2.64	2.61	2.47	2.69	3.20	3.01	3.04	3.01	2.96	2.86
Growth Rate of GDP		14.64	15.36	10.26	2.54	-2.36	0.08	5.89	3.94	4.14
Growth Rate of Total Budget		11.61	14.40	17.93	11.95	-15.25	3.13	4.24	5.81	12.42
Growth Rate of Educational Budget		12.87	10.93	23.84	27.89	-5.88	2.78	6.42	0.45	0.63

* รวมอาชีวศึกษาหลังมัธยมปลาย เนื่องจากไม่สามารถแยกงบประมาณได้

ที่มา : งบประมาณโดยสังเขป สำนักงบประมาณ

ตารางที่ 2.1-2 รายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐ จำแนกตามระดับการศึกษา ปีงบประมาณ 2539 – 2545

หน่วย : ล้านบาท

ระดับการศึกษา/ปีการศึกษา	2539		2540		2541		2542		2543		2544		2545	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ก่อนประถมและประถมศึกษา	78,629	46.9	96,175	44.9	89,113	44.2	90,876	43.8	96,089	43.6	98,478	44.4	98,065	44.0
มัธยมศึกษา	45,752	27.3	55,591	25.9	50,312	24.9	49,848	24.0	51,770	23.5	52,429	23.7	53,859	24.2
อุดมศึกษา	29,743	17.8	37,899	17.7	33,986	16.8	35,543	17.1	34,482	15.6	32,881	14.8	31,913	14.3
การศึกษาไม่กำหนดระดับ	3,211	1.9	3,787	1.8	2,941	1.5	2,930	1.4	2,873	1.3	3,088	1.4	3,379	1.5
การบริการสนับสนุนการศึกษา	6,068	3.6	15,021	7.0	20,634	10.2	22,541	10.9	28,981	13.1	28,092	12.7	29,047	13.0
การศึกษาอื่น	4,158	2.5	5,825	2.7	4,722	2.3	5,580	2.7	6,426	2.9	6,635	3.0	6,727	3.0
รวมทั้งสิ้น	167,560	100.0	214,298	100.0	201,708	100.0	207,316	100.0	220,621	100.0	221,603	100.0	222,990	100.0
งบประมาณรวมทั้งประเทศ	843,200		944,000		800,000		825,000		860,000		910,000		1,023,000	
GDP	4,622,832		4,740,249		4,628,431		4,632,100		4,904,700		5,098,100		5,309,200	
งบประมาณรวม/GDP	18.24		19.91		17.28		17.81		17.53		17.85		19.27	
งบการศึกษา/งบประมาณรวม	19.87		22.70		25.21		25.13		25.65		24.35		21.80	
งบการศึกษา/GDP	3.62		4.52		4.36		4.48		4.50		4.35		4.20	
งบการศึกษาขั้นพื้นฐาน	124,381	74.23	151,766	70.82	139,425	69.12	140,724	67.88	147,858	67.02	150,907	68.10	151,924	68.13
งบการศึกษาขั้นพื้นฐาน/GDP	2.69		3.20		3.01		3.04		3.01		2.96		2.86	

ที่มา : งบประมาณโดยสังเขป

ตาราง 2.1-3 งบประมาณการศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษา ปีงบประมาณ 2540-2545

■ จำนวน

หน่วย : ล้านบาท

ระดับการศึกษา/ปีการศึกษา	2540					2541					2542				
	ดำเนินการ					ดำเนินการ					ดำเนินการ				
	ไม่ใช้					ไม่ใช้					ไม่ใช้				
	เงินเดือน	เงินเดือน	รวม	ลงทุน	รวม	เงินเดือน	เงินเดือน	รวม	ลงทุน	รวม	เงินเดือน	เงินเดือน	รวม	ลงทุน	รวม
ก่อนประถมและประถมศึกษา	62,276	18,088	80,364	15,811	96,175	65,103	20,717	85,820	3,293	89,113	69,151	19,826	88,977	1,900	90,876
มัธยมศึกษา	25,274	11,768	37,042	18,549	55,591	26,183	13,066	39,248	11,063	50,312	27,757	12,880	40,637	9,211	49,848
อุดมศึกษา	11,411	10,422	21,833	16,066	37,899	12,090	9,469	21,559	12,428	33,986	12,640	10,701	23,341	12,201	35,543
การศึกษาไม่กำหนดระดับ	1,085	1,965	3,051	737	3,787	1,157	1,317	2,474	467	2,941	1,262	1,262	2,524	406	2,930
การบริการสนับสนุนการศึกษา	0	14,010	14,010	1,011	15,021	0	19,902	19,902	732	20,634	0	22,074	22,074	466	22,541
การศึกษาอื่น	1,848	2,627	4,475	1,350	5,825	1,901	2,130	4,030	692	4,722	1,965	2,379	4,344	1,235	5,580
รวมทั้งสิ้น	101,895	58,879	160,775	53,523	214,298	106,434	66,599	173,033	28,675	201,708	112,774	69,123	181,897	25,419	207,316
การศึกษาขั้นพื้นฐาน	87,551	29,856	117,406	34,359	151,766	91,286	33,783	125,069	14,356	139,425	96,908	32,706	129,614	11,110	140,724

ระดับการศึกษา/ปีการศึกษา	2543					2544					2545				
	ดำเนินการ					ดำเนินการ					ดำเนินการ				
	ไม่ใช้					ไม่ใช้					ไม่ใช้				
	เงินเดือน	เงินเดือน	รวม	ลงทุน	รวม	เงินเดือน	เงินเดือน	รวม	ลงทุน	รวม	เงินเดือน	เงินเดือน	รวม	ลงทุน	รวม
ก่อนประถมและประถมศึกษา	72,587	21,028	93,616	2,473	96,089	72,987	22,974	95,962	2,517	98,478	72,233	23,725	85,958	2,107	98,065
มัธยมศึกษา	28,806	15,085	43,891	7,879	51,770	29,511	15,828	45,339	7,090	52,429	30,727	18,285	49,012	4,847	53,859
อุดมศึกษา	12,928	12,104	25,032	9,450	34,482	13,264	12,748	26,012	6,869	32,881	12,863	13,282	26,145	5,768	31,913
การศึกษาไม่กำหนดระดับ	1,273	1,485	2,758	115	2,873	1,286	1,792	3,078	10	3,088	1,305	2,032	3,337	41	3,379
การบริการสนับสนุนการศึกษา	0	28,826	28,826	156	28,981	0	28,004	28,004	88	28,092	0	29,047	29,047	0	29,047
การศึกษาอื่น	2,049	3,055	5,104	1,322	6,426	2,097	3,256	5,352	1,283	6,635	2,136	3,377	5,513	1,214	6,727
รวมทั้งสิ้น	117,644	81,583	199,227	21,394	220,621	119,145	84,602	203,747	17,857	221,603	119,265	89,747	209,012	13,977	222,990
การศึกษาขั้นพื้นฐาน	101,393	36,113	137,506	10,352	147,858	102,498	38,802	141,300	9,607	150,908	102,860	42,010	144,970	6,954	151,924

ที่มา : สำนักงบประมาณ (แปรรูปจากข้อมูล)

ตาราง 2.1-3 งบประมาณการศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษา ปีงบประมาณ 2540-2545 (ต่อ)

■ สัดส่วน

หน่วย : ร้อยละ

ระดับการศึกษา/ปีการศึกษา	2540					2541					2542				
	ดำเนินการ					ดำเนินการ					ดำเนินการ				
	ไม่ใช้					ไม่ใช้					ไม่ใช้				
	เงินเดือน	เงินเดือน	รวม	ลงทุน	รวม	เงินเดือน	เงินเดือน	รวม	ลงทุน	รวม	เงินเดือน	เงินเดือน	รวม	ลงทุน	รวม
ก่อนประถมและประถมศึกษา	64.8	18.8	83.6	16.4	100.0	73.1	23.2	96.3	3.7	100.0	76.1	21.8	97.9	2.1	100.0
มัธยมศึกษา	45.5	21.2	65.6	33.4	100.0	52.0	26.0	78.0	22.0	100.0	55.7	25.8	81.5	18.5	100.0
อุดมศึกษา	30.1	27.5	57.6	42.4	100.0	35.6	27.9	63.4	36.6	100.0	35.6	30.1	65.7	34.3	100.0
การศึกษาไม่กำหนดระดับ	28.7	51.9	80.5	19.5	100.0	39.4	44.8	84.1	15.9	100.0	43.1	43.1	86.2	13.8	100.0
การบริการสนับสนุนการศึกษา	0.0	93.3	93.3	6.7	100.0	0.0	96.5	96.5	3.5	100.0	0.0	97.9	97.9	2.1	100.0
การศึกษาอื่น	31.7	45.1	76.8	23.2	100.0	40.2	45.1	85.3	14.7	100.0	35.2	42.6	77.9	22.1	100.0
รวมทั้งสิ้น	47.5	27.5	75.0	25.0	100.0	52.8	33.0	85.8	14.2	100.0	54.4	33.3	87.7	12.3	100.0
การศึกษาขั้นพื้นฐาน	57.7	19.7	77.4	22.6	100.0	65.5	24.2	89.7	10.3	100.0	68.9	23.2	92.1	7.9	100.0

ระดับการศึกษา/ปีการศึกษา	2543					2544					2545				
	ดำเนินการ					ดำเนินการ					ดำเนินการ				
	ไม่ใช้					ไม่ใช้					ไม่ใช้				
	เงินเดือน	เงินเดือน	รวม	ลงทุน	รวม	เงินเดือน	เงินเดือน	รวม	ลงทุน	รวม	เงินเดือน	เงินเดือน	รวม	ลงทุน	รวม
ก่อนประถมและประถมศึกษา	75.5	21.9	97.4	2.6	100.0	74.1	23.3	97.4	2.6	100.0	737.7	21.2	97.9	2.1	100.0
มัธยมศึกษา	55.6	29.1	84.8	15.2	100.0	56.3	30.2	86.5	13.5	100.0	57.1	34.0	91.0	9.0	100.0
อุดมศึกษา	37.5	35.1	72.6	27.4	100.0	40.3	38.8	79.1	20.9	100.0	40.3	41.6	81.9	18.1	100.0
การศึกษาไม่กำหนดระดับ	44.3	51.7	96.0	4.0	100.0	41.6	58.0	99.7	0.3	100.0	38.6	60.1	98.8	1.2	100.0
การบริการสนับสนุนการศึกษา	0.0	99.5	99.5	0.5	100.0	0.0	99.7	99.7	0.3	100.0	0.0	100.0	100.0	0.0	100.0
การศึกษาอื่น	31.9	47.5	79.4	20.6	100.0	31.6	49.1	80.7	19.3	100.0	31.8	50.2	82.0	18.0	100.0
รวมทั้งสิ้น	53.3	37.0	90.3	9.7	100.0	53.8	38.2	91.9	8.1	100.0	53.5	40.2	93.7	6.3	100.0
การศึกษาขั้นพื้นฐาน	68.6	24.4	93.0	7.0	100.0	67.9	25.7	93.6	6.4	100.0	67.8	27.7	95.4	4.6	100.0

ที่มา : สำนักงบประมาณ (แปรรูปจากข้อมูล)

ตาราง 2.1-4 สัดส่วนงบดำเนินการที่เป็นเงินเดือนต่องบดำเนินการที่ไม่ใช่เงินเดือน จำแนกตามระดับการศึกษา ปีงบประมาณ 2540-2545

หน่วย : ร้อยละ

ระดับการศึกษา/ปีการศึกษา	2540			2541			2542		
	ดำเนินการ			ดำเนินการ			ดำเนินการ		
	เงินเดือน	ไม่ใช่เงินเดือน	รวม	เงินเดือน	ไม่ใช่เงินเดือน	รวม	เงินเดือน	ไม่ใช่เงินเดือน	รวม
ก่อนประถมและประถมศึกษา	77.5	22.5	100.0	75.9	24.1	100.0	77.7	22.3	100.0
มัธยมศึกษา	68.2	31.8	100.0	66.7	33.3	100.0	68.3	31.7	100.0
อุดมศึกษา	52.3	47.7	100.0	56.1	43.9	100.0	54.2	45.8	100.0
การศึกษาไม่กำหนดระดับ	35.6	64.4	100.0	46.8	53.2	100.0	50.0	50.0	100.0
การบริการสนับสนุนการศึกษา	0.0	100.0	100.0	0.0	100.0	100.0	0.0	100.0	100.0
การศึกษาอื่น	41.3	58.7	100.0	47.2	52.8	100.0	45.2	54.8	100.0
รวมทั้งสิ้น	63.4	36.6	100.0	61.5	38.5	100.0	62.0	38.0	100.0
การศึกษาขั้นพื้นฐาน	74.6	25.4	100.0	73.0	27.0	100.0	74.8	25.2	100.0

ระดับการศึกษา/ปีการศึกษา	2543			2544			2545		
	ดำเนินการ			ดำเนินการ			ดำเนินการ		
	เงินเดือน	ไม่ใช่เงินเดือน	รวม	เงินเดือน	ไม่ใช่เงินเดือน	รวม	เงินเดือน	ไม่ใช่เงินเดือน	รวม
ก่อนประถมและประถมศึกษา	77.5	22.5	100.0	76.1	23.9	100.0	75.3	24.7	100.0
มัธยมศึกษา	65.6	34.4	100.0	65.1	34.9	100.0	62.7	37.3	100.0
อุดมศึกษา	51.6	48.4	100.0	51.0	49.0	100.0	49.2	50.8	100.0
การศึกษาไม่กำหนดระดับ	46.2	53.8	100.0	41.8	58.2	100.0	39.1	60.9	100.0
การบริการสนับสนุนการศึกษา	0.0	100.0	100.0	0.0	100.0	100.0	0.0	100.0	100.0
การศึกษาอื่น	40.2	59.8	100.0	39.2	60.8	100.0	38.8	61.2	100.0
รวมทั้งสิ้น	59.1	40.9	100.0	58.5	41.5	100.0	57.1	42.9	100.0
การศึกษาขั้นพื้นฐาน	73.7	26.3	100.0	72.5	27.5	100.0	71.0	29.0	100.0

ที่มา : สำนักงานประมาณ (แปรญญติงบประมาณ)

ตาราง 2.1-5 งบประมาณอุดหนุนการศึกษาเอกชน ปีงบประมาณ 2539-2545

หน่วย : ล้านบาท							
เงินอุดหนุน	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545
งานส่งเสริมด้านวิชาการแก่โรงเรียนเอกชน	80.41	72.79	82.31	82.31	82.31	82.31	89.84
เงินอุดหนุนสื่อการเรียนการสอน			81.11	81.11	81.11	81.11	89.44
เงินอุดหนุนเป็นค่าวัสดุการศึกษา			0.80	0.80	0.80	0.80	0.00
เงินพระราชทานรางวัลโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม			0.40	0.40	0.40	0.40	0.40
งานสนับสนุนด้านการเงินแก่สถานศึกษาเอกชน	3,159.21	3,529.97	4,069.86	4,264.63	5,168.10	5,306.55	6,077.11
เงินอุดหนุนการศึกษาเอกชน			3,625.05	3,867.53	4,579.72	4,569.30	5,249.58
เงินอุดหนุนกองทุนสงเคราะห์ฯ			317.06	317.06	385.44	385.44	385.44
เงินอุดหนุนค่าก่อสร้างและค่าปรับปรุงโรงเรียนเอกชนการกุศล			109.09	74.35	107.51	107.51	107.51
เงินอุดหนุนโครงการบริการสุขภาพนักเรียนในโรงเรียนเอกชน			15.66	2.70	2.70	2.70	2.70
เงินอุดหนุนโรงเรียนวังไกลกังวล			1.50	1.50	1.50	1.50	1.50
เงินอุดหนุนโรงเรียนวชิราวุธ			1.50	1.50	1.50	1.50	1.50
เงินอุดหนุนชดเชยค่าบำรุงการศึกษา			0.00	0.00	52.70	173.47	221.49
เงินอุดหนุนโครงการอาหารเสริม (นม)			0.00	0.00	37.03	36.78	55.28
เงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมการเรียนแก่เด็กพิการในโรงเรียนเอกชน			0.00	0.00	0.00	28.35	52.10
รวมเงินอุดหนุนทั้งสิ้น	3,240	3,603	4,152	4,347	5,250	5,389	6,167
งบประมาณด้านการศึกษา	167,560	214,298	201,708	207,316	220,621	221,603	222,990
งบอุดหนุนการศึกษาเอกชน/งบประมาณด้านการศึกษา	1.93	1.68	2.06	2.10	2.38	2.43	2.77

ที่มา : สำนักงบประมาณ

ตารางที่ 2.1-6 สัดส่วนงบประมาณแผ่นดิน(เฉพาะงบดำเนินการ) ต่อเงินรายได้จากแหล่งอื่นๆ

	2542	2543	2544
1) มหาวิทยาลัยสังกัดทบวง	56:44	50:50	52:48
2) มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ			
- ม. เทคโนโลยีสุรนารี	74:26	72:28	71:29
- ม. วลัยลักษณ์	70:30	68:32	66:34
- ม. เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี	73:27	70:30	74:26
- ม. แม่ฟ้าหลวง	93:7	90:10	91:9
- มหามกุฏราชวิทยาลัย	83:17	87:13	84:16
- มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย	85:15	86:14	88:12

ที่มา : สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2546) หน้า 7-16

หมายเหตุ :

- 1) ข้อมูลจากการสำรวจประมาณการรายได้ ในช่วงจัดทำคำของบประมาณ
- 2) ได้รับจัดสรรงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไป และสภามหาวิทยาลัยมีอำนาจในการวางแผนการใช้จ่ายเงินทั้งเงินงบประมาณและเงินรายได้จากแหล่งอื่น ๆ จึงทำให้จำแนกรายละเอียดได้ จากเอกสารงบประมาณปี 2542-2544

ตารางที่ 2.1-7 แหล่งที่มาของรายได้ทั้งหมดของสถาบันอุดมศึกษา ปี 2545

ประเภท	หน่วย: ร้อยละ		
	จากรัฐ	จากการบริจาค	รายได้ของสถาบัน
สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงฯ	78.82	0.14	21.04
สถาบันอุดมศึกษาของเอกชน	-	0.2	99.8
สถาบันราชภัฏ	61.36	-	38.64
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล	89.37	-	10.33

ที่มา : สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2546) หน้า 5-12

2.2 งบประมาณด้านการศึกษา จำแนกรายจังหวัด

ก่อนมี พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ซึ่งได้กำหนดให้มีการอุดหนุนค่าใช้จ่ายเป็นรายบุคคล การจัดสรรเงินงบประมาณด้านการศึกษาไปยังสถานศึกษาในจังหวัดต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ มีลักษณะที่น่าสังเกตหลายประการ ดังนี้

- หลักเกณฑ์หรือแนวทางในการจัดสรรเงินงบประมาณของหน่วยงานที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการเดิมนั้นไม่มีแนวทางที่เป็นมาตรฐานปฏิบัติเดียวกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับต้นสังกัดเป็นผู้กำหนดว่าจะใช้หลักเกณฑ์แบบใด บางสังกัดอิงรายจ่ายจริงต่อหัว บางสังกัดอิงรายจ่ายที่เคยได้รับในอดีตเป็นเกณฑ์
- รายจ่ายที่จัดสรรให้มุ่งเน้นที่การให้บริการที่ทั่วถึงหรือสร้างความเป็นธรรมในแนวราบ แต่ยังมีได้สะท้อนความจำเป็นที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ หรือลักษณะเด็กนักเรียนที่มีความแตกต่างกัน

- แม้ว่าในทางหลักเกณฑ์จะมีการจ่ายเงินสมทบสำหรับพื้นที่กันดาร หรือเสี่ยงภัย เพื่อสะท้อนความแตกต่างของพื้นที่อยู่บ้าง ข้อเท็จจริงคือเงินสมทบไม่ได้สร้างแรงจูงใจที่เพียงพอเพื่อให้ครูเลือกไปสอนในพื้นที่กันดาร
- การจัดสรรในลักษณะข้างต้นมักส่งผลที่ไม่พึงปรารถนา เนื่องจากโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่กันดารมักเป็นโรงเรียนขนาดเล็กทำให้รายรับมีไม่เพียงพอ นอกจากนี้ ครูที่ปฏิบัติงานมักจะเป็นครูบรรจุใหม่
- การจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษา แม้ว่าจะมีการใช้เกณฑ์จำนวนนักเรียน แต่เม็ดเงินที่ตกถึงสถานศึกษาในลักษณะรายรับต่อหัวเด็กนักเรียนจะไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากในทางปฏิบัติจะมีการกันเงินบางส่วนเพื่อใช้จ่ายในระดับจังหวัดและอำเภอ
- รายจ่ายที่ใช้จริงของแต่ละพื้นที่อาจไม่สอดคล้องกับจำนวนนักเรียนที่มาเรียนจริง เนื่องจากการจัดสรรเงินงบประมาณในขั้นต้น จะเป็นไปตามประมาณการนักเรียน

การจัดสรรเงินงบประมาณแบบให้เงินอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายต่อหัวนั้น มีเป้าประสงค์หลักที่แตกต่างไปจากการจัดสรรในอดีตคือการสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรร กล่าวคือจังหวัดที่มีทรัพยากรมากควรได้รับการจัดสรรที่น้อยกว่าจังหวัดที่มีทรัพยากรต่ำ ทั้งนี้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่างความสามารถในการหารายได้ของจังหวัดที่มีไม่เท่ากัน โดยไม่ลดคุณภาพของบริการการศึกษา ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยต้องการทดสอบว่า แบบแผนการจัดสรรเงินงบประมาณด้านการศึกษาปี 2543 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและกรมสามัญศึกษามีความสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ใหม่หรือไม่

การศึกษาลักษณะการจัดสรรเงินงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการไปยังจังหวัดต่าง ๆ หรือรายจ่ายด้านการศึกษาของรัฐในแต่ละจังหวัดยังมีไม่มากนัก การศึกษาของ Cresswell et al.(1999) พบว่า การจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาจากภาครัฐทั้งเงินและครู ในปี 2540 ในระดับประถมศึกษาไม่ได้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในแนวราบอย่างเป็นระบบหรืออย่างเด่นชัด ยกเว้นเพียงบางจังหวัดที่ได้รับต่ำกว่าหรือสูงกว่าค่าเฉลี่ย

นอกจากนั้น การศึกษาข้างต้นยังได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเงินที่ได้รับจัดสรรต่อหัวกับสถานะทางเศรษฐกิจของจังหวัดที่วัดโดยมูลค่าผลิตภัณฑ์ประจำจังหวัดต่อประชากร (GPP per capita) และรายได้ต่อหัวพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าเป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและการศึกษาที่สูงกว่า แสดงว่าจังหวัดที่รวยมากกว่าได้รับทรัพยากรจากภาครัฐในการจัดการศึกษาในระดับสูงมากกว่า แม้ว่าจะระดับสหสัมพันธ์จะมีค่าไม่มากนัก ส่วนการศึกษาในระดับประถมศึกษาค่าสหสัมพันธ์ดังกล่าวมีค่าเป็นลบ แสดงว่าการอุดหนุนการศึกษาในระดับประถมศึกษาไม่ได้ทำให้ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ระหว่างจังหวัดลดลงมากนัก

ในที่นี้ เป็นการศึกษเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเม็ดเงินที่ได้รับจัดสรรกับฐานะทางเศรษฐกิจของจังหวัด ในลักษณะเดียวกันกับการศึกษาของ Cresswell แต่ใช้ข้อมูลปี 2545 การวิเคราะห์ในที่นี้อาศัยข้อมูลรายจ่ายจริงจากเงินงบประมาณที่ได้จากกรมบัญชีกลาง ซึ่งมีค่าแตกต่างจากงบประมาณ

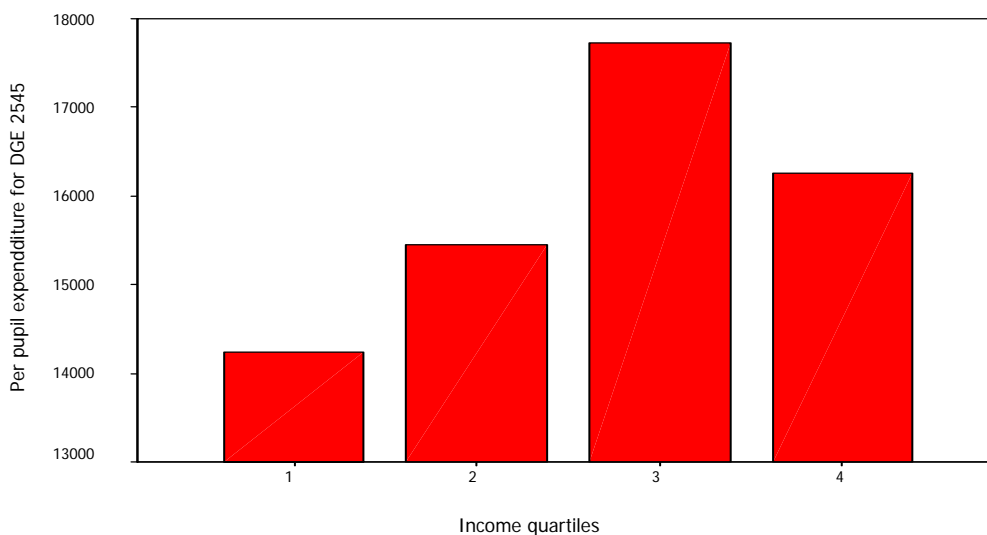
บ้าง ส่วนข้อมูลจำนวนนักเรียนได้จากฐานข้อมูลของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสถานะทางเศรษฐกิจใช้ ข้อมูลมูลค่าผลิตภัณฑ์ประจำจังหวัดต่อประชากร ปี 2544 จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนภูมิที่ 2-1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างควอไทล์ของรายได้และรายจ่ายการศึกษาต่อหัว ระดับมัธยมศึกษา ปี 2545 จะเห็นว่าสำหรับจังหวัดที่อยู่ในกลุ่มควอไทล์ที่สามซึ่งเป็นจังหวัดที่รวยกว่า หรือมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ประจำจังหวัดต่อหัวสูงกว่า จะเป็นจังหวัดที่รัฐใช้จ่ายด้านการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาสูงกว่า ยกเว้นจังหวัดที่อยู่ในกลุ่มที่รวยที่สุดที่รัฐใช้จ่ายเงินอุดหนุนในระดับนี้น้อยลง แต่ก็ยังสูงกว่ากลุ่มที่อยู่ในควอไทล์ที่หนึ่งและที่สอง

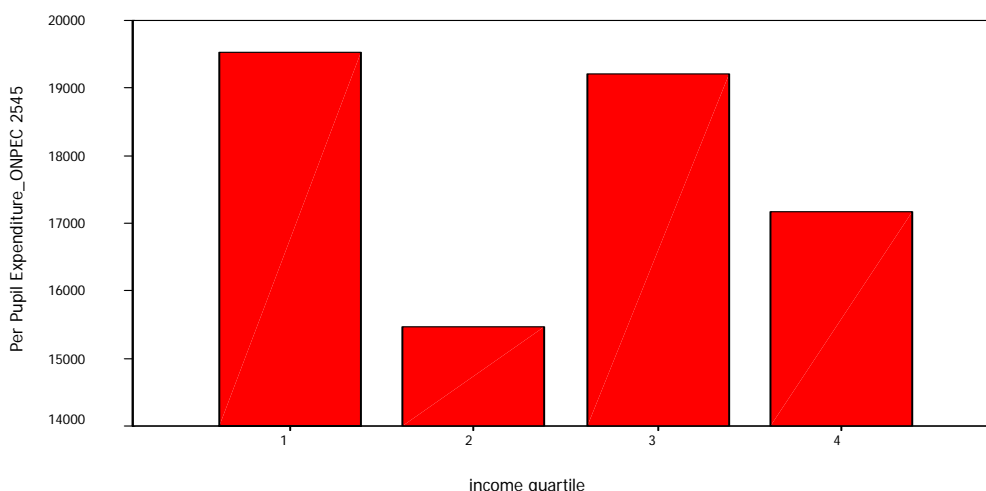
ในทำนองเดียวกัน แผนภูมิที่ 2-2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างควอไทล์ของรายได้และรายจ่าย การศึกษาต่อหัวระดับประถมศึกษา ปี 2545 จะเห็นว่ารัฐได้ใช้จ่ายในระดับประถมศึกษาโดยเฉลี่ยสูงใน จังหวัดที่ยากจนกว่าหรือมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ประจำจังหวัดต่อหัวต่ำ ยกเว้นจังหวัดที่อยู่ในควอไทล์ที่สอง ซึ่งได้งบประมาณสำหรับการศึกษาระดับประถมศึกษาเฉลี่ยต่อหัวในระดับที่ต่ำที่สุด

ผลการศึกษาที่ได้นี้ ค่อนข้างจะสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Cresswell แสดงให้เห็นว่า ในปี 2545 ลักษณะการจัดสรรเงินงบประมาณด้านการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเอื้อผลประโยชน์ให้กับจังหวัด ที่มีศักยภาพในการหาเงินมากกว่า ส่วนการจัดสรรงบประมาณให้กับระดับประถมศึกษาที่มีลักษณะที่สร้าง ความเป็นธรรมมากกว่า

แผนภูมิที่ 2-1
ความสัมพันธ์ระหว่างควอไทล์ของรายได้และรายจ่ายการศึกษาต่อหัว
ระดับมัธยมศึกษา ปี 2545

แผนภูมิที่ 2-2
ความสัมพันธ์ระหว่างควอไทล์ของรายได้ และรายจ่ายการศึกษาต่อหัว
ระดับประถมศึกษา ปี 2545

2.3 รายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐ เฉพาะในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี 2540 มาตรา 284 กำหนดให้กรุงเทพมหานคร เทศบาล เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะ รวมทั้งการจัดการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญดังกล่าว พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดสาระสำคัญของภารกิจหมวด 8 ว่าด้วยการจัดระบบทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ซึ่งมีสาระสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการกระจายอำนาจ และงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมในการจัดการศึกษา และเพื่อให้เกิดการระดมทรัพยากรจากท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาของท้องถิ่นด้วย อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี 2545 ซึ่งเป็นปีที่ทำการศึกษา การดำเนินการในเรื่องดังกล่าว ยังไม่มีความคืบหน้ามากนัก

รายงานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาโดยสำนักงานปฏิรูปการศึกษาที่ทำในปี 2544 พบว่า ในอดีตที่ผ่านมา องค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น อันได้แก่ กรุงเทพมหานคร เทศบาล และเมืองพัทยา มีการใช้จ่ายเพื่อการศึกษาเป็นสัดส่วนที่น้อย ในปีงบประมาณ 2539 รายจ่ายด้านการศึกษาของส่วนท้องถิ่นมีจำนวน 7,550 ล้านบาท โดยในส่วนนี้เป็นเงินที่ได้รับจัดสรรหรือเงินงบประมาณของรัฐจำนวน 5,696 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 75 ที่เหลือเป็นเงินรายได้ของท้องถิ่น นอกจากนี้ รายจ่ายด้านการศึกษาของท้องถิ่นคิดเป็นเพียงร้อยละ 15 ของรายจ่ายทั้งหมดของท้องถิ่น ซึ่งแสดงว่าท้องถิ่นใช้จ่ายเงินในด้านการศึกษาน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับงานด้านอื่น ๆ เช่น แผนงานด้านช่าง (การก่อสร้าง) และด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม

เงินงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาที่รัฐบาลกลางจัดสรรให้แก่ท้องถิ่น มีมากขึ้นทุกปีตั้งแต่ปี 2539 จนถึงปี 2545 (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2.3-1) ในปี 2545 ยอดเงินงบประมาณที่จัดสรรให้เท่ากับ 8,681 ล้านบาท มากกว่าปี 2539 โดยเป็นเงินที่อุดหนุนกรุงเทพมหานครจำนวน 3,975 ล้านบาท เทศบาลอีกจำนวน 4,623 ล้านบาท และเมืองพัทยาอีก 82 ล้านบาท

ในส่วนขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นนั้น ผู้วิจัยยังไม่พบรายงานที่เป็นทางการเกี่ยวกับรายจ่ายด้านการศึกษา การศึกษาของดิเรกและคณะ (2543) ได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 4,522 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 67 ของ อบต. ทั้งหมดในปี 2543 พบว่า ในปี 2543 รายจ่ายด้านการศึกษาที่จ่ายไปในรูปของเงินช่วยเหลือการศึกษานุดร และครุภัณฑ์การศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 31.5 ล้านบาท หากพิจารณารายจ่ายด้านการศึกษาของ อบต. โดยเฉลี่ย (รายจ่ายหารด้วยจำนวน อบต.) พบว่า อบต. ในภาคเหนือมีรายจ่ายด้านการศึกษาสูงสุด ตามด้วยภาคใต้ ภาคตะวันตก ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามลำดับ (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2.3-2)

ในส่วนของเทศบาลนั้น ปี 2545 เทศบาลได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลางผ่านเงินงบประมาณแผ่นดิน 4,623 ล้านบาท ส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายสำหรับการดำเนินงานด้านประถมศึกษา อย่างไรก็ตามเท่าที่ผู้วิจัยทราบ ยังไม่มีรายงานทางการที่แสดงยอดรายจ่ายด้านการศึกษาของเทศบาลทั่วประเทศ การศึกษาของดิเรกและคณะ (2543) ได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากเทศบาลจำนวน 1,105 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 24.4 ของเทศบาลทั่วประเทศในปี 2543 พบว่า ในปี 2543 รายจ่ายด้านการศึกษาของเทศบาลที่มีข้อมูลคิดเป็นเงินเท่ากับ 49 ล้านบาท ส่วนใหญ่ใช้ในรูปของเงินช่วยเหลือการศึกษานุดร ภาคที่มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อเทศบาลเทศบาลในด้านการศึกษาสูงสุดได้แก่ ภาคกลาง รองลงมาคือ ภาคตะวันออก ภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันตก ตามลำดับ (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2.3-3)

ตามกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล เมืองพัทยา และกรุงเทพมหานคร สามารถหารายได้เพื่อใช้ในการจัดการบริการสาธารณะเช่นการศึกษาได้ ถึงกระนั้นก็ตาม ปัจจุบันยังไม่มีข้อมูลที่เพียงพอที่สามารถบ่งบอกได้ว่า รายจ่ายด้านการศึกษาที่ได้จ่ายจากรายรับของท้องถิ่นเองนั้นมีมากน้อยเพียงใด การที่รายจ่ายด้านการศึกษาขององค์กรปกครองท้องถิ่นส่วนใหญ่ใช้ไปในงานด้านอื่น ๆ เช่นงานก่อสร้างนั้น ส่วนหนึ่งอาจสะท้อนจากฐานรายได้ที่มีขนาดเล็กหรือท้องถิ่นอาจไม่เต็มใจในการเรียกเก็บภาษีเพิ่มเติม แต่ที่ปฏิเสธไม่ได้คือการขาดซึ่งอำนาจในการจัดการและบริหารทรัพยากรของท้องถิ่นเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาให้ท้องถิ่นมีศักยภาพที่เพียงพอ ที่จะเข้ามาทำหน้าที่สมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

ตาราง 2.3-1 งบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปีงบประมาณ 2539-2545

หน่วย : ล้านบาท

เงินอุดหนุน	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545
กรุงเทพมหานคร	2,724.27	3,103.52	3,372.69	3,572.99	3,692.36	3,673.48	3,975.48
- งานบำเพ็ญจำนำญาคู	159.67	186.00	232.27	317.80	328.72	487.89	578.33
- งานเงินช่วยเหลือครู	80.20	144.44	168.00	188.00	158.00	157.70	157.40
- งานดำเนินการศึกษาก่อนภาคบังคับ	25.21	36.38	50.82	69.99	72.08	83.13	95.58
- งานดำเนินการประถมศึกษา	2,426.28	2,664.70	2,850.27	2,927.89	3,083.04	2,901.24	3,099.62
- โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา	32.07	70.35	60.84	61.70	35.76	37.71	39.45
- งานพัฒนานุเคราะห์	0.85	1.65	10.49	7.60	14.76	5.81	5.11
เทศบาลและเมืองพัทยา	3,445.00	3,975.15	4,254.58	4,008.87	4,343.47	4,341.29	4,623.33
- งานบริหารประถมศึกษา	21.69	25.48	25.04	24.21	26.89	25.15	25.74
- งานบำเพ็ญจำนำญาคู	662.60	620.00	619.30	618.30	638.30	646.94	655.04
- งานเงินช่วยเหลือครู	130.00	163.00	178.00	178.00	179.00	176.35	179.00
- งานดำเนินการศึกษาก่อนภาคบังคับ	129.24	177.88	213.67	219.03	229.21	236.52	259.22
- งานดำเนินการประถมศึกษา	2,386.03	2,767.87	2,942.84	2,756.37	2,909.04	2,998.02	3,160.15
- โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา	89.48	177.73	227.89	183.23	330.77	225.19	313.45
- งานอบรมและสัมมนาครู	12.16	26.54	29.14	18.14	18.58	17.69	15.31
- งานอนามัยโรงเรียน	6.54	7.02	7.89	2.35	2.44	2.59	2.60
- งานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและจัดตั้งศูนย์เยาวชนในเขตเทศบาลและเมืองพัทยา	7.27	9.63	10.81	9.23	9.23	12.83	12.83
เมืองพัทยา	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	83.51	82.31
- งานดำเนินการศึกษาก่อนภาคบังคับ	-	-	-	-	-	4.73	5.70
- งานดำเนินการประถมศึกษา	-	-	-	-	-	74.92	72.94
- งานดำเนินการมัธยมศึกษา	-	-	-	-	-	3.87	3.68
รวมทั้งสิ้น	6,169	7,079	7,627	7,582	8,036	8,098	8,681
งบประมาณด้านการศึกษา	167,560	214,298	201,708	207,316	220,621	221,603	222,990
งบอุดหนุนการศึกษาอบต./งบประมาณด้านการศึกษา	3.68	3.30	3.78	3.66	3.64	3.65	3.89

ที่มา : สำนักงบประมาณ

ตารางที่ 2.3-2 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล ปี 2543

	เงินช่วยเหลือ การศึกษามูลนิธิ (บาท)	ครุภัณฑ์ การศึกษา (บาท)	รวมรายจ่าย ด้านการศึกษา (บาท)	จำนวนอบต. รวม (แห่ง)	รายจ่าย การศึกษาเฉลี่ย (บาทต่อแห่ง)
ทั่วประเทศ	25,438,478.50	6,083,378.27	31,521,856.77	4,522	6,971
เหนือ	4,759,196.00	1,809,350.27	6,568,546.27	570	11,524
ใต้	5,555,272.16	1,381,259.00	6,936,531.16	831	8,347
ตะวันออกเฉียงเหนือ	5,281,118.00	1,218,574.00	6,499,692.00	1,566	4,151
กลาง	6,819,094.58	1,224,818.00	8,043,912.58	1,016	7,917
ตะวันออก	1,997,812.76	51,500.00	2,049,312.76	363	5,645
ตะวันตก	1,025,985.00	397,877.00	1,423,862.00	176	8,090

ที่มา : ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ (2544)

หมายเหตุ จำนวน อบต. ที่มีข้อมูลมีจำนวน 4,522 แห่ง จากจำนวนทั้งสิ้น 6,746 แห่งในปี 2543

ตารางที่ 2.3-3 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของเทศบาล ปี 2543

	เงินช่วยเหลือ การศึกษามูลนิธิ (บาท)	ครุภัณฑ์ การศึกษา (บาท)	รวม (บาท)	จำนวน เทศบาล (แห่ง)	รายจ่ายการศึกษา เฉลี่ย ต่อเทศบาล (บาทต่อแห่ง)
ทั่วประเทศ	32,281,792	17,477,538	49,759,330	1105	45,031
เหนือ	5,245,225	2,353,450	7,598,675	111	68,457
ใต้	9,508,692	6,717,750	16,226,442	158	102,699
ตะวันออกเฉียงเหนือ	6,191,572	3,256,440	9,448,012	146	64,712
กลาง	6,481,464	3,813,368	10,294,832	60	171,581
ตะวันออก	3,829,024	617,950	4,446,974	38	117,026
ตะวันตก	1,025,815	718,580	1,744,395	592	2,947

ที่มา : ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ (2544)

บทที่ 3

รายงานด้านการศึกษาศึกษาของครัวเรือน

ในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาศึกษาของครัวเรือนในประเทศไทยระหว่างปี 2543 – 2545 โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ซึ่งทำการสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผลการศึกษาค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาศึกษาของครัวเรือนในประเทศไทยในช่วงปี 2543-2545 นี้ แบ่งออกเป็น 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนแรก เป็นการนำเสนอลักษณะเบื้องต้นของข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทยเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และสามารถตีความการประมาณการรายจ่ายทางการศึกษาได้ดียิ่งขึ้น โดยจะพิจารณาเฉพาะลักษณะที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ อาทิ ระดับรายได้เฉลี่ยรายจ่ายรวมเฉลี่ย ขนาดครัวเรือน จำนวนครัวเรือนที่มีบุตรหลานอยู่ในระหว่างการศึกษาล่าเรียน เป็นต้น

ส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาศึกษาของครัวเรือน จำแนกรายภาค

ส่วนที่สาม กล่าวถึงนิยามรายจ่ายด้านการศึกษาศึกษาและน้ำหนักที่ใช้ในการคำนวณ

ส่วนที่สี่ เป็นการศึกษาค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาศึกษาของครัวเรือน จำแนกตามระดับรายได้

ส่วนที่ห้า เป็นการศึกษาค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาศึกษาของครัวเรือน จำแนกตามประเภทการใช้จ่าย

ส่วนที่หก เป็นการประมาณการค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาศึกษาของภาคครัวเรือนของระบบเศรษฐกิจ

อนึ่ง โปรดสังเกตว่าผลการวิเคราะห์รายจ่ายและแบบแผนรายจ่ายด้านการศึกษาศึกษาในงานฉบับนี้จะแตกต่างไปจากผลที่เสนอในรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ กล่าวคือ ในงานวิจัยฉบับนี้ครัวเรือนที่นำมาศึกษาเพื่อคำนวณค่าใช้จ่ายเฉลี่ยด้านการศึกษาศึกษาจะเลือกเฉพาะครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนกำลังศึกษาอยู่ ซึ่งหมายถึงครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษานั้นเอง นอกจากนี้ การนิยามรายจ่ายด้านการศึกษาศึกษาจะรวมเอารายการอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยคิดว่า สมควรค่านึงเป็นรายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาศึกษาไว้ด้วย รายละเอียดของความแตกต่างที่ได้จะได้พูดถึงโดยละเอียดต่อไป

3.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทย

สำนักงานสถิติแห่งชาติทำการสำรวจแบบแผนรายจ่ายรายได้ของครัวเรือนไทยเป็นประจำทุก ๆ 2 ปี ในปี 2545 ครัวเรือนที่ถูกเลือกเป็นครัวเรือนตัวอย่างมีจำนวน 46,580 ครัวเรือน การสำรวจทำโดยการสุ่มตัวอย่างประชากรโดยวิธี Stratified-two-Stage Sampling (รายละเอียดปรากฏในสำนักงานสถิติแห่งชาติ 2546) จากจำนวนครัวเรือนทั่วประเทศในเดือนกรกฎาคม 2545 ประมาณ 17,882,700 ครัวเรือน ครัวเรือนส่วนใหญ่ประมาณ 5.7 ล้านครัวเรือน (คิดเป็นร้อยละ 31.6) อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดครัวเรือนประมาณ 3.7 คนต่อครัวเรือน ภาคเหนือและภาคกลางมีจำนวนครัวเรือนใกล้เคียงกัน คือประมาณ 3.5 และ 3.4 ล้านครัวเรือน ตามลำดับ (ร้อยละ 19.4, 19.1) โดยมีสมาชิกครัวเรือนเฉลี่ย 3.2 คน และ 3.4 คนต่อครัวเรือน ขณะที่กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และ

สมุทรปราการ มีครัวเรือนอาศัยอยู่ก่อนข้างหนาแน่นประมาณ 3.1 ล้านครัวเรือน (ร้อยละ 17.4) ซึ่งมีขนาดครัวเรือนค่อนข้างเล็ก โดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 3.3 คนต่อครัวเรือน ส่วนภาคใต้มีครัวเรือนเพียง 2.2 ล้านครัวเรือน (ร้อยละ 12.5) และมีสมาชิกเฉลี่ย 3.8 คนต่อครัวเรือน

จากผลการสำรวจในปี 2545 พบว่า ครัวเรือนทั่วประเทศมีรายได้เฉลี่ยประมาณเดือนละ 13,736 บาท/ครัวเรือน หรือ 3,913 บาท/คน เป็นรายได้ประจำ (รวมรายได้ที่ไม่เป็นตัวเงินด้วย) ประมาณร้อยละ 98.3 ที่เหลือเป็นรายได้ที่เป็นตัวเงินอื่น ๆ ร้อยละ 1.7 (ดูตารางที่ 3.1-1)

ตารางที่ 3.1-1 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จำแนกตามรายภาค ปี 2543-2545

หน่วย : บาท/ครัวเรือน

ภาค	2543	2544	2545
ทั่วราชอาณาจักร	12,150	12,185	13,736
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	25,242	24,365	28,239
กลาง	13,012	12,807	14,128
เหนือ	8,652	8,930	9,530
ตะวันออกเฉียงเหนือ	7,765	8,281	9,279
ใต้	11,186	10,914	12,487

ที่มา : รวบรวมจากรายงานการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2543 - 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ : ปี 2544 มีการสำรวจ เพิ่มเติมเป็นกรณีพิเศษ

ในปี 2545 ครัวเรือนทั่วประเทศมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยประมาณเดือนละ 10,889 บาท/ครัวเรือน หรือ 3,102 บาท/คน (ไม่รวมค่าใช้จ่ายที่เป็นการสะสมทุน เช่น การซื้อ/เช่าซื้อบ้าน ที่ดิน และของมีค่า เช่น เพชร พลอยต่าง ๆ) คิดเป็นร้อยละ 79.3 ของรายได้ทั้งหมด โดยครัวเรือนใน กทม.และปริมณฑล มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนสูงสุด 21,087 บาท/ครัวเรือน และต่ำสุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีรายจ่ายเฉลี่ยเพียงเดือนละ 7,550 บาท/ครัวเรือน (ดูตารางที่ 3.1-2) ในจำนวนนี้เป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคของครัวเรือนประมาณร้อยละ 88.2 ของค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น และค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคอีกร้อยละ 11.8 ซึ่งได้แก่ ค่าภาษี ค่าของขวัญ เงินบริจาค เบี้ยประกันภัย เงินซื้อสลากกินแบ่ง ดอกเบี้ยเงินกู้ เป็นต้น สำหรับค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคหมวดที่สำคัญคือ อาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งครัวเรือนใช้จ่ายไปประมาณร้อยละ 33.5 ของค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น รองลงมาคือหมวดที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ในบ้านร้อยละ 21.1 หมวดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะ และค่าบริการสื่อสารร้อยละ 17.7 ที่เหลือเป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

ตารางที่ 3.1-2 ใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จำแนกตามรายภาค ปี 2543-2545

หน่วย : บาท/ครัวเรือน

ภาค	2543	2544	2545
ทั่วราชอาณาจักร	9,848	10,025	10,889
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	19,582	18,850	21,087
กลาง	10,389	10,941	11,227
เหนือ	7,318	7,395	7,747
ตะวันออกเฉียงเหนือ	6,546	6,888	7,550
ใต้	10,701	9,597	9,268

ที่มา : รวบรวมจากรายงานการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2543 -2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

การคำนวณรายจ่ายและรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยโดยสำนักงานสถิติแห่งชาตินั้น อาศัยครัวเรือนทั้งหมดที่มีการสำรวจ รวมทั้งรายจ่ายด้านการศึกษาด้วย อย่างไรก็ตาม เนื่องจากครัวเรือนที่สำรวจเกือบครึ่งหนึ่งไม่ได้มีการใช้จ่ายด้านการศึกษา เนื่องจากไม่มีบุตรหลานหรือสมาชิกของครอบครัวที่กำลังศึกษาในปีสำรวจ ซึ่งจะมีผลให้ค่าเฉลี่ยของรายจ่ายด้านการศึกษาน่าต่ำกว่าที่ควรจะเป็น หากคำนึงถึงเฉพาะครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษาเกิดขึ้นในส่วนของจำนวนครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษานั้น ผลการสำรวจในปี 2545 ประมาณว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 9,184,404 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 56.27 ของครัวเรือนทั่วประเทศ

3.2 นิยามรายจ่ายด้านการศึกษาและน้ำหนักที่ใช้ในการคำนวณ

- นิยามรายจ่ายด้านการศึกษา ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

รายจ่ายด้านการศึกษาที่นิยามโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประกอบด้วยรายจ่ายทั้งสิ้น 11 รายการ ได้แก่

รายการ	สถานศึกษา	
	รัฐ	เอกชน
1. - 2. ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียม (โรงเรียน)	✓	✓
3. - 4. ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียม (สถานศึกษาอาชีวศึกษา)	✓	✓
5. - 6. ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียม (สถานศึกษาอุดมศึกษา)	✓	✓
7. ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมการศึกษาผู้ใหญ่		✓
8. ค่าหนังสือเรียน		✓
9. ค่าอุปกรณ์การเรียน		✓
10. ค่าเรียนดนตรี รำละคร วาดเขียน ฯลฯ		✓
11. ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาอื่น ๆ		✓

หากใช้นิยามดังกล่าว ผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2545 พบว่ารายจ่ายด้านการศึกษาดกประมาณ 248 บาท/ครัวเรือน/เดือน สำหรับครัวเรือนโดยเฉลี่ยทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ 2.5 ของรายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือน ดูรายละเอียดได้จากตารางที่ 3.2-1

ตารางที่ 3.2-1 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามนิยามสำนักงานสถิติแห่งชาติ
ปี 2543 – 2545 หน่วยบาท/ครัวเรือน/เดือน

ประเภทของค่าใช้จ่าย	2543		2544		2545	
	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น	9,848	100	10,025	100	10,889	100
ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค	8,558	86.9	8,758	87.4	9,601	88.2
- อาหารและเครื่องดื่ม	3,174	32.2	3,261	32.5	3,654	33.5
- เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์	197	2	185	1.9	143	1.3
- ยาสูบ	119	1.2	110	1.1	104	1
- เครื่องนุ่งห่มและรองเท้า	377	3.8	318	3.2	354	3.3
- ที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ในบ้าน (รวมค่าประเมิน ค่าเช่าบ้านที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ)	2,183	22.2	2,249	22.4	2,295	21.1
- ค่าตรวจรักษาพยาบาลและค่ายา	263	2.7	264	2.6	252	2.3
- ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล	266	2.7	271	2.7	294	2.7
- ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะและค่าบริการ สื่อสาร	1,468	14.9	1,573	15.7	1,928	17.7
- การบันเทิงและการอ่าน	179	1.8	187	1.9	217	2
- การศึกษา	248	2.5	248	2.5	257	2.4
- เบ็ดเตล็ด	84	0.9	92	0.9	103	0.9
ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค	1,290	13.1	1,267	12.6	1,288	11.8

ที่มา : รวบรวมจากรายงานการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2543 - 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

□ นิยามรายจ่ายด้านการศึกษองงานวิจัยฉบับนี้

นอกจากรายจ่ายที่นิยามโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติแล้ว ยังมีรายจ่ายบางประการที่ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะจัดเป็นรายจ่ายทางการศึกษด้วย และรายการใช้จ่ายดังกล่าวก็มีปรากฏอยู่ในข้อมูลการสำรวจครัวเรือนอยู่แล้วแต่อยู่บนบัตรข้อมูลรายการอื่น ๆ อีกจำนวน 9 รายการ ได้แก่

1. – 2. ค่าเครื่องแบบนักเรียนชาย - หญิง
3. – 4. ค่ากระเป๋านักเรียนชาย – หญิง
5. ค่าเครื่องแบบเด็ก
6. ค่ากระเป๋าสำหรับเด็ก
7. ค่ารถโรงเรียน
8. ค่าอาหารกลางวัน
9. เงินสำหรับเด็กไปโรงเรียน

เมื่อรวมรายจ่ายทางการศึกษาตามนิยามของสำนักงานสถิติแห่งชาติเข้ากับรายจ่ายอีก 9 รายการข้างต้น ทำให้รายจ่ายทางการศึกษามีทั้งสิ้น 20 รายการ ในที่นี้จะเรียกว่าเป็น “นิยามรายจ่ายด้านการศึกษาแบบที่หนึ่ง”

ในการวิเคราะห์ต่อไปหากไม่ได้กล่าวไว้เป็นอย่างอื่น ๆ ใช้จ่ายทางการศึกษาของภาคครัวเรือน จะหมายถึงรายจ่ายตามนิยามแบบที่หนึ่ง ส่วนรายจ่ายตามนิยามของสำนักงานสถิติแห่งชาติจะไม่นำมาใช้ในการศึกษา ผู้ที่สนใจค่าใช้จ่ายด้านการศึกษำแนกตามภาคภูมิศาสตร์ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สามารถดูรายละเอียดได้จาก**กรอบที่ 1 ท้ายบท**

นอกจากรายจ่ายรายการข้างต้นแล้วยังมีรายจ่ายบางประเภทที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา แต่ก็ยังอาจมีข้อโต้แย้งได้ว่ารายจ่ายที่เกิดขึ้นนั้นอาจไม่ได้นำไปใช้เพื่อให้บริการ แต่เป็นการซื้อบริการทางการศึกษา เต็มจำนวนเงินที่จ่ายไป อาทิ

ค่าอินเทอร์เน็ต

ค่าชมพิพิธภัณฑ์

ค่าธรรมเนียมการใช้ห้องสมุด

เงินบริจาคองค์กรสาธารณกุศล

เงินบริจาคสถาบันการศึกษา

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เห็นสัดส่วนการใช้จ่ายของรายจ่ายประเภทนี้ จะแสดงค่าใช้จ่ายเฉลี่ยด้านการศึกษาซึ่งได้รวมรายการดังกล่าวไว้ด้วยเพื่อการเปรียบเทียบ โดยจะเรียกรายจ่ายด้านการศึกษาที่รวม 5 รายการหลังนี้ว่าเป็น “**นิยามรายจ่ายด้านการศึกษาแบบที่สอง**” นิยามแบบนี้จะไม่มีการวิเคราะห์ในรายละเอียด

3.3 รายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือน จำแนกตามรายภาค

ตารางที่ 3.3-1 แสดงค่าใช้จ่ายของครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา ในปี 2543 และ 2545 ผลการศึกษาพบว่า ตามนิยามรายจ่ายด้านการศึกษาแบบที่หนึ่ง รายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนคำนวณเฉพาะครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านนี้ เท่ากับ 1,007 และ 1,054 บาทต่อเดือนในปี 2543 และ 2545 ตามลำดับ รายจ่ายตามนิยามนี้ คิดเป็นร้อยละ 10.7 และ 9.7 ของรายจ่ายรวมของครัวเรือน ดังนั้น จะเห็นได้ว่า รายจ่ายด้านการศึกษาตามนิยามที่ใช้ในการศึกษานี้ สูงกว่าค่าของสำนักงานสถิติค่อนข้างมาก กล่าวคือ สำนักงานสถิติแห่งชาติรายงานรายจ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของประเทศมีค่าเท่ากับ 257 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ของรายจ่ายรวม (ดูตารางที่ 3.2-1 ประกอบ)

หากจำแนกรายจ่ายด้านการศึกษาตามภูมิภาคในช่วงเวลาดังกล่าว พบว่าภาคที่มีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ครัวเรือนในกรุงเทพฯ และปริมณฑล มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 3,097.66 และ 3,124.44 บาท/ครัวเรือน/เดือน ตามมาด้วย ภาคกลาง 1,154.02 และ 1,197.94 บาท/ครัวเรือน/เดือน และภาคใต้ 928.19 และ 951.09 บาท/ครัวเรือน/เดือน ภาคเหนือมีรายจ่ายด้านการศึกษา 688.7 และ 748.04 บาท/ครัวเรือน/เดือน ส่วนภาคที่มีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาน้อยที่สุดคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา 529.96 และ 590.40 บาท/ครัวเรือน/เดือน ตามลำดับ (ตารางที่ 3.3-1)

ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาในปี 2545 โดยเฉลี่ยสูงกว่าในปี 2543 ในภาพรวมทั้งประเทศและรายภาค หากดูอัตราการเพิ่มในช่วง 2 ปี จะพบว่า โดยเฉลี่ยทั้งประเทศรายจ่ายด้านการศึกษาเพิ่มขึ้น

ร้อยละ 4.68 หรือเฉลี่ยปีละ 2.34 โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราการเพิ่มขึ้นสูงที่สุด และต่ำที่สุดในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

ตารางที่ 3.3-1 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามนิยามของผู้วิจัย ปี 2543 และ 2545

ภาค	ค่าใช้จ่ายการศึกษา		ร้อยละของรายจ่ายรวม		ร้อยละการเปลี่ยนแปลง
	2543	2545	2543	2545	
ทั่วประเทศ	1,007.73	1,054.85	10.69	9.74	4.68
กรุงเทพ	3,097.66	3,124.44	14.11	12.21	0.86
กลาง	1,154.02	1,197.94	10.31	9.56	3.81
เหนือ	688.7	748.04	9.46	9.61	8.62
ตะวันออกเฉียงเหนือ	529.96	590.4	8.49	8.02	11.40
ใต้	928.19	951.09	10.51	8.91	2.47

ที่มา : คำนวณโดยผู้วิจัย จากข้อมูลการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2543 และ 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ – คำนวณเฉพาะครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา
- ดูนियมารายจ่ายการศึกษาในหัวข้อ 3.2

3.4 รายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือน จำแนกตามระดับรายได้

การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนตามระดับรายได้ จะเริ่มจากการเรียงลำดับครัวเรือนตามรายได้ จากครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำที่สุดไปสู่ครัวเรือนที่มีรายได้สูงที่สุด แล้วแบ่งประชากรออกเป็น 10 กลุ่ม ๆ ละเท่า ๆ กัน ดังนั้น ในแต่ละกลุ่มจะมีครัวเรือนร้อยละ 10 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มที่ 1 หมายถึงครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำที่สุดสิบเปอร์เซ็นต์แรก ส่วนครัวเรือนกลุ่มที่ 10 หมายถึงครัวเรือนที่มีรายได้สูงที่สุดสิบเปอร์เซ็นต์สุดท้าย ครัวเรือนกลุ่มที่ 1 นี้เรียกว่า เดไซล์ที่ 1 (First Decile) ส่วนครัวเรือนกลุ่มที่ 10 เรียกว่า เดไซล์ที่ 10 (Tenth Decile) โดยครัวเรือนที่นำมาวิเคราะห์จะหมายถึงครัวเรือนที่มีสมาชิกที่กำลังศึกษาอยู่เช่นเดียวกันกับการวิเคราะห์รายจ่ายตามรายภาคในหัวข้อที่ผ่านมา

ผลการศึกษาพบว่าค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาจะแปรผันตามรายได้ของครัวเรือน กล่าวคือครัวเรือนที่มีรายได้สูงจะมีค่าใช้จ่ายด้านศึกษามากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้น้อยกว่า (ตารางที่ 3.4-1) โดยในปี 2543 และ 2545 กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อยที่สุด (กลุ่มที่ 1) มีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยเท่ากับ 410.75 และ 449.25 บาท/ครัวเรือน/เดือน ตามลำดับ ส่วนกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงที่สุด (กลุ่มที่ 10) มีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยเท่ากับ 3,446.41 และ 3,477.21 บาท/ครัวเรือน/เดือน และมากกว่าครัวเรือนกลุ่มที่ 9 ประมาณ 1.5 – 2 เท่า (มากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้น้อยที่สุดประมาณ 8 เท่า) ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาแยกตามกลุ่มรายได้พบว่า สัดส่วนของรายจ่ายด้านการศึกษา เทียบกับรายจ่ายรวมดังกล่าวไม่แตกต่างกันมาก กล่าวคือครัวเรือนหรือจนมีรายจ่ายด้านการศึกษาคิดเป็นร้อยละประมาณ 10-12 ในช่วงปี 2543 และ 2545 (ดูตารางที่ 3.4-1)

ตารางที่ 3.4-1 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามระดับรายได้ ปี 2543 และ 2545

ปี	ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา	บาท/ครัวเรือน/เดือน			
		1 st decile	5 th decile	10 th decile	เฉลี่ยทุกกลุ่มรายได้
2543	ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา	410.75	753.3	3,446.41	1,007.73
	ร้อยละของรายจ่ายรวม	10.88	11.47	12.88	10.67
2545	ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา	449.25	823.07	3,477.21	1,054.85
	ร้อยละของรายจ่ายรวม	10.60	11.25	10.80	9.74

ที่มา : คำนวณโดยผู้วิจัย จากข้อมูลการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2543 และ 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ - คำนวณเฉพาะครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา
- ดูนियามรายจ่ายการศึกษาในหัวข้อ 3.2

3.5 รายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือน จำแนกตามรายภาคและประเภทรายการที่ใช้จ่าย

3.5.1 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือน จำแนกตามภาคและประเภทรายการที่ใช้จ่าย

ตารางที่ 3.5-1 ถึง 3.5-2 แสดงรายจ่ายด้านการศึกษารายภาคและรายการที่ใช้จ่าย ผลปรากฏว่า ในแต่ละปีค่าใช้จ่ายที่มีสัดส่วนสูงที่สุดเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาทั้งหมดคือเงินสำหรับไปโรงเรียน โดยเฉพาะครัวเรือนในกรุงเทพฯและปริมณฑลมีค่าใช้จ่ายด้านนี้ในปี 2543 - 2545 สูงถึง 967.32 1,057.09 และ 955.10 บาท/ครัวเรือน/เดือน ซึ่งมากกว่าค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาทั้งหมดทุกประเภทของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคใต้ ตามลำดับ

ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนในกรุงเทพฯและปริมณฑล ที่มีสัดส่วนสูง รองลงมาเป็นลำดับที่สองคือค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียน โดยเฉพาะค่าเล่าเรียนในสถาบันการศึกษาของเอกชน สำหรับภาคอื่น ๆ พบว่าค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียนในสถาบันการศึกษาของเอกชนและรัฐบาลไม่ต่างกันมากนัก อย่างไรก็ตาม ภาคที่มีค่าใช้จ่ายด้านนี้สูงที่สุดยังคงเป็นกรุงเทพฯและปริมณฑล และภาคที่มีค่าใช้จ่ายด้านนี้น้อยที่สุดยังคงเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในกรุงเทพฯและปริมณฑลที่สูงเป็นอันดับสามคือ ค่าอาหารกลางวัน ซึ่งเมื่อเทียบกับภาคอื่นแล้วกรุงเทพฯและปริมณฑลมีค่าอาหารกลางวันสูงกว่าภาคอื่นประมาณ 3-20 เท่า โดยภาคที่มีค่าอาหารกลางวันน้อยที่สุดยังคงเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี 2543 และ 2545 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าใช้จ่ายด้านค่าอาหารกลางวันเท่ากับ 12.17 และ 17.30 บาท/ครัวเรือน/เดือน ในขณะที่กรุงเทพฯและปริมณฑลมีค่าใช้จ่ายด้านนี้สูงถึง 210.16 และ 260.50 บาท/ครัวเรือน/เดือน ในช่วงเวลาเดียวกัน ตามลำดับ

นอกจากนี้ ผลการศึกษาายังแสดงให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นค่าหนังสือเรียน ค่าเรียนพิเศษ ค่ารถโรงเรียน รวมถึงค่าชุดนักเรียน ภาคที่มีค่าใช้จ่ายสูงที่สุดคือ กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ตามด้วยภาคกลาง ภาคเหนือและภาคใต้ ส่วนภาคที่มีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สำหรับค่าใช้จ่ายเพื่อเพิ่มเติมความรู้และอำนวยความสะดวกในการศึกษาให้แก่สมาชิกในครัวเรือนที่กำลังศึกษาอยู่ ได้แก่ ค่าเรียนพิเศษ ค่าอุปกรณ์การศึกษาและค่าหนังสือเรียน จากการศึกษาพบว่ายิ่งครัวเรือนมีความสามารถในการจัดหาสิ่งเหล่านี้ให้แก่สมาชิกเพิ่มขึ้นครัวเรือนก็จะยิ่งมีค่าใช้จ่ายประเภทนี้สูงขึ้น ซึ่งเห็นได้จากการที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่าจะมีรายจ่ายประเภทนี้มากกว่า และมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายประเภทนี้สูงที่สุดคือครัวเรือนที่มีรายได้มากที่สุด

ตารางที่ 3.5-1 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามรายภาค ปี 2543

รายการค่าใช้จ่าย	ทั่วประเทศ	หน่วย : บาท/ครัวเรือน/เดือน					ได้
		กรุงเทพ	กลาง	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ตะวันออก	
เงินสำหรับเด็กไปโรงเรียน	400.58	967.32	504.46	251.16	252.98	422.75	
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมในโรงเรียนเอกชน	86.67	403.08	103.48	47.53	15.38	66.58	
ค่าหนังสือเรียน	70.96	143.73	79.44	56.90	56.70	61.30	
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา เอกชน	62.58	475.24	38.26	10.71	3.19	16.51	
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา รัฐบาล	56.01	319.03	39.02	31.95	11.97	32.19	
ค่าอาหารกลางวัน	52.76	210.16	71.71	31.66	12.17	43.25	
ค่าเครื่องแบบสำหรับเด็ก	48.32	40.88	56.29	38.50	46.54	60.97	
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมในโรงเรียนรัฐบาล	44.92	80.74	50.35	45.17	30.25	48.17	
ค่าอุปกรณ์การเรียน	44.35	116.41	42.02	35.27	32.06	38.56	
ค่ารถโรงเรียน	43.68	66.47	78.91	53.23	13.94	39.90	
ค่าเรียนดนตรี รำละคร วาดเขียน ฯลฯ	25.36	122.33	17.01	16.02	9.75	18.62	
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษาเอกชน	25.31	69.76	26.15	24.97	12.40	24.91	
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา รัฐบาล	15.20	19.50	23.36	15.52	6.54	22.38	
ค่าเครื่องแบบนักเรียนหญิง	12.20	23.53	11.22	10.00	12.05	8.65	
ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาอื่นๆ	7.16	16.64	2.70	11.59	4.17	7.98	
ค่าเครื่องแบบนักเรียนชาย	6.49	15.44	4.38	3.52	5.35	10.02	
ค่ากระเป๋าเรียนเด็ก	3.55	4.18	3.67	3.13	3.29	4.20	
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมการศึกษาผู้ใหญ่	0.79	1.51	0.94	1.27	0.40	0.38	
ค่ากระเป๋าเรียนนักเรียนหญิง	0.51	1.70	0.14	0.58	0.41	0.33	
ค่ากระเป๋าเรียนนักเรียนชาย	0.33	0.00	0.51	0.02	0.42	0.53	
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	1,007.73	3,097.66	1,154.02	688.70	529.96	928.19	

ตารางที่ 3.5-1 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามภาค ปี 2543 (ต่อ)

□ สัดส่วน

หน่วย : ร้อยละ

รายการค่าใช้จ่าย	ทั่วประเทศ	กรุงเทพ	กลาง	ตะวันออก		ใต้
				เหนือ	เฉียงเหนือ	
เงินสำหรับเด็กไปโรงเรียน	39.75	31.23	43.71	36.47	47.74	45.55
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมในโรงเรียนเอกชน	8.60	13.01	8.97	6.90	2.90	7.17
ค่าหนังสือเรียน	7.04	4.64	6.88	8.26	10.70	6.60
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา เอกชน	6.21	15.34	3.32	1.55	0.60	1.78
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา รัฐบาล	5.56	10.30	3.38	4.64	2.26	3.47
ค่าอาหารกลางวัน	5.24	6.78	6.21	4.60	2.30	4.66
ค่าเครื่องแบบสำหรับเด็ก	4.79	1.32	4.88	5.59	8.78	6.57
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมในโรงเรียนรัฐบาล	4.46	2.61	4.36	6.56	5.71	5.19
ค่าอุปกรณ์การเรียน	4.40	3.76	3.64	5.12	6.05	4.15
ค่ารถโรงเรียน	4.33	2.15	6.84	7.73	2.63	4.30
ค่าเรียนดนตรี รำละคร วาดเขียน ฯลฯ	2.52	3.95	1.47	2.33	1.84	2.01
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษาเอกชน	2.51	2.25	2.27	3.63	2.34	2.68
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา รัฐบาล	1.51	0.63	2.02	2.25	1.23	2.41
ค่าเครื่องแบบนักเรียนหญิง	1.21	0.76	0.97	1.45	2.27	0.93
ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาอื่นๆ	0.71	0.54	0.23	1.68	0.79	0.86
ค่าเครื่องแบบนักเรียนชาย	0.64	0.50	0.38	0.51	1.01	1.08
ค่ากระเป๋าเรียนเด็ก	0.35	0.14	0.32	0.45	0.62	0.45
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมการศึกษาผู้ใหญ่	0.08	0.05	0.08	0.18	0.07	0.04
ค่ากระเป๋าเรียนนักเรียนหญิง	0.05	0.05	0.01	0.08	0.08	0.04
ค่ากระเป๋าเรียนนักเรียนชาย	0.03	0.00	0.04	0.00	0.08	0.06
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา : คำนวณโดยผู้วิจัย จากข้อมูลการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ คำนวณเฉพาะครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา

น้ำหนักที่ใช้ 9,068,187 คิดเป็น ร้อยละ 56.37 ของ 16,086,398

ตารางที่ 3.5-2 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามรายภาค ปี 2545

□ ค่าเฉลี่ย

หน่วย : บาท/ครัวเรือน/เดือน

รายการค่าใช้จ่าย	ทั่วประเทศ	กรุงเทพ	กลาง	ตะวันออก		ใต้
				เหนือ	เฉียงเหนือ	
เงินสำหรับเด็กไปโรงเรียน	431.89	955.10	535.11	272.97	295.39	464.93
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมในโรงเรียนเอกชน	98.74	441.22	116.77	64.11	19.67	73.93
ค่าหนังสือเรียน	68.34	163.39	71.46	53.60	50.79	59.74
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา เอกชน	61.61	303.23	45.38	42.10	21.20	40.64
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา รัฐบาล	57.23	323.96	56.81	46.65	7.19	7.48
ค่าอาหารกลางวัน	56.92	260.50	64.46	31.51	17.30	34.29
ค่ารถโรงเรียน	49.39	96.26	77.60	54.33	19.07	45.31
ค่าอุปกรณ์การเรียน	47.15	117.90	43.54	38.35	35.38	43.31
ค่าเครื่องแบบสำหรับเด็ก	43.80	64.39	40.47	38.11	40.13	50.93
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมในโรงเรียนรัฐบาล	34.72	88.69	42.43	30.94	15.55	38.71
ค่าเรียนดนตรี รำละคร วาดเขียน ฯลฯ	33.13	161.59	24.62	23.13	11.16	22.58
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษาเอกชน	29.44	78.47	37.25	17.31	17.94	28.20
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา รัฐบาล	13.71	23.17	18.02	11.21	8.80	16.51
ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอื่นๆ	11.76	30.11	5.64	11.90	11.60	7.70
ค่ากระเป๋าเรียนนักเรียนหญิง	9.49	10.27	9.90	4.90	10.79	11.12
ค่ากระเป๋าเรียนนักเรียนชาย	7.02	5.00	7.88	6.46	8.04	5.30
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมการศึกษาผู้ใหญ่	0.54	1.18	0.60	0.47	0.40	0.41
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	1,054.85	3,124.44	1,197.94	748.04	590.40	951.09

ตารางที่ 3.5-2 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามรายภาค ปี 2545 (ต่อ)

□ สัดส่วน

หน่วย : ร้อยละ

รายการค่าใช้จ่าย	ทั่วประเทศ	กรุงเทพ	กลาง	เหนือ	ตะวันออก	
					เฉิงเหนือ	ใต้
เงินสำหรับเด็กไปโรงเรียน	40.94	30.57	44.67	36.49	50.03	48.88
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมในโรงเรียนเอกชน	9.36	14.12	9.75	8.57	3.33	7.77
ค่าหนังสือเรียน	6.48	5.23	5.97	7.17	8.60	6.28
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา เอกชน	5.84	9.70	3.79	5.63	3.59	4.27
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา รัฐบาล	5.42	10.37	4.74	6.24	1.22	0.79
ค่าอาหารกลางวัน	5.40	8.34	5.38	4.21	2.93	3.61
ค่ารถโรงเรียน	4.68	3.08	6.48	7.26	3.23	4.76
ค่าอุปกรณ์การเรียน	4.47	3.77	3.63	5.13	5.99	4.55
ค่าเครื่องแบบสำหรับเด็ก	4.15	2.06	3.38	5.09	6.80	5.35
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมในโรงเรียนรัฐบาล	3.29	2.84	3.54	4.14	2.63	4.07
ค่าเรียนดนตรี รำละคร วาดเขียน ฯลฯ	3.14	5.17	2.05	3.09	1.89	2.37
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษาเอกชน	2.79	2.51	3.11	2.31	3.04	2.97
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา รัฐบาล	1.30	0.74	1.50	1.50	1.49	1.74
ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาอื่นๆ	1.11	0.96	0.47	1.59	1.96	0.81
ค่ากระเป๋าเรียนนักเรียนหญิง	0.90	0.33	0.83	0.66	1.83	1.17
ค่ากระเป๋าเรียนนักเรียนชาย	0.67	0.16	0.66	0.86	1.36	0.56
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมการศึกษาผู้ใหญ่	0.05	0.04	0.05	0.06	0.07	0.04
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา : คำนวณโดยผู้วิจัย จากข้อมูลการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ คำนวณเฉพาะครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา

น้ำหนักที่ใช้ 9,184,404 คิดเป็น ร้อยละ 56.27 ของ 16,323,070

3.5.2 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือน จำแนกตามระดับรายได้และประเภทรายการที่ใช้จ่าย

จากตารางที่ 3.5.-3 และ 3.5-4 ซึ่งแสดงรายการค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือน จำแนกตามระดับรายได้ ปี 2543 และ 2545 พบว่าข้อมูลทั้ง 2 ปี มีแบบแผนการใช้จ่ายเงินที่คล้ายกัน ดังนั้น จึงพิจารณาเฉพาะรายจ่ายของปี 2545 เพียงปีเดียว เมื่อพิจารณาประเภทค่าใช้จ่ายด้านการศึกษารายจ่ายตามระดับรายได้พบว่า รายจ่ายเป็นเงินสำหรับเด็กไปโรงเรียนมีสัดส่วนสูงที่สุดเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาประเภทอื่นในทุกระดับรายได้ ในปี 2545 รายจ่ายรายการนี้คิดเป็นประมาณร้อยละ 40.9 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดสำหรับครัวเรือนทั่วประเทศ หากพิจารณาตามระดับรายได้พบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสิบเปอร์เซ็นต์แรกมีค่าใช้จ่ายในรายการนี้คิดเป็นร้อยละ 57 ของรายจ่ายด้านการศึกษา ในขณะที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูงสิบเปอร์เซ็นต์สุดท้ายมีรายจ่ายด้านนี้คิดเป็นร้อยละ 24 ของรายจ่ายด้านการศึกษาเท่านั้น

ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษามีสัดส่วนที่สูงเป็นลำดับที่สอง ได้แก่ ค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียน ในปี 2545 ใช้จ่ายรายการนี้คิดเป็นประมาณร้อยละ 9.36 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดสำหรับครัวเรือนทั่วประเทศ หากพิจารณาจำแนกตามระดับรายได้ ลำดับความสำคัญของรายการนี้มีความแตกต่างกันมาก กล่าวคือครัวเรือนที่มีการใช้จ่ายไปในรายการนี้มากเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ดี แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูงมีรายจ่ายในด้านนี้มาก เนื่องมาจากมีสัดส่วนของบุตรหลานที่มีการศึกษาในระดับสูงมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ และค่าธรรมเนียมรายจ่ายในการศึกษาระดับสูงก็สูงกว่ารายจ่ายสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ดูได้จากรายจ่ายของครัวเรือนเคสโวลท์ที่สิบ) นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูงใช้จ่ายไปในสถานศึกษาของเอกชนมากกว่าสถานศึกษาของรัฐ ข้อสมมติฐานสองข้อนี้จะได้กล่าวถึงต่อไป

ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษามีสัดส่วนที่สูงเป็นลำดับที่สาม ได้แก่ ค่าใช้จ่ายด้านหนังสือเรียน ในปี 2545 ใช้จ่ายรายการนี้คิดเป็นประมาณร้อยละ 6.48 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดสำหรับครัวเรือนทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม รายจ่ายด้านค่าหนังสือเรียนนี้จัดเป็นรายจ่ายที่มีความสำคัญเป็นลำดับที่สองสำหรับครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ กล่าวคือครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสิบเปอร์เซ็นต์แรกใช้จ่ายไปในรายการนี้คิดเป็นร้อยละ 9.09 ของรายจ่ายด้านการศึกษา ในขณะที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูงสิบเปอร์เซ็นต์สุดท้ายมีรายจ่ายด้านนี้คิดเป็นร้อยละ 4.48 ของรายจ่ายด้านการศึกษาเท่านั้น ส่วนรายจ่ายที่มีความสำคัญเป็นลำดับสามของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำคือรายจ่ายค่าเครื่องแบบนักเรียน

นอกจากการใช้จ่ายจะมีความแตกต่างกันตามลำดับรายได้แล้ว ยังมีรายจ่ายบางประเภทที่มีความแตกต่างกันที่น่าสนใจคือ

(ก) ค่าใช้จ่ายสำหรับการเรียนพิเศษ ซึ่งพบว่ามีความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มรายได้ โดยในปี 2543 และ 2544 กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงที่สุดร้อยละ 30 (ครัวเรือน กลุ่มที่ 8-10) มีค่าใช้จ่ายประเภทนี้สูงกว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนทั่วประเทศ ยกตัวอย่างเช่น ในปี 2543 ครัวเรือนทั่วประเทศจ่ายค่าเรียนพิเศษประมาณ 25.36 บาท/ครัวเรือน/เดือน ส่วนประชากรกลุ่มที่ 8-10 จ่ายค่าเรียนพิเศษให้แก่สมาชิกประมาณ 32.5 72.74 และ 214.14 บาท/ครัวเรือน/เดือน ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มที่มีรายได้ต่ำที่สุดจ่ายค่าเรียนพิเศษให้แก่สมาชิกเพียงเดือนละ 0.64 บาท/ครัวเรือน เท่านั้น ส่วนในปี 2545 กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงที่สุดร้อยละ 40 ของครัวเรือนทั่วประเทศ (กลุ่มครัวเรือนที่ 7-10) จ่ายค่าเรียนพิเศษให้แก่สมาชิกในครัวเรือน 33.9 40.14 82.39 และ 243.17 บาท/ครัวเรือน/เดือน ตามลำดับ ในขณะที่ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนทั่วประเทศคือ 33.13 บาท/ครัวเรือน/เดือน เช่นเดียวกับกับค่าหนังสือเรียนและค่าใช้จ่ายด้านอุปกรณ์การเรียน ซึ่งโดยรวมพบว่าตั้งแต่ ปี 2543 -2545 ครัวเรือนที่มีรายได้สูงที่สุดร้อยละ 40 ของครัวเรือนทั้งหมด (กลุ่มที่ 7 - 10) จะมีค่าใช้จ่ายประเภทนี้มากกว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนทั่วประเทศ

(ข) ใช้จ่ายสำหรับอุปกรณ์การเรียนมีสัดส่วนสูงเป็นลำดับที่สี่ สำหรับครัวเรือนที่มีรายได้น้อย ขณะที่ครัวเรือนที่มีรายได้มากในกลุ่มที่ 10 หรือครัวเรือนโดยเฉลี่ยใช้จ่ายในด้านอุปกรณ์การเรียนเป็นลำดับที่ 8 และ 9 ตามลำดับ

ตารางที่ 3.5-3 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามระดับรายได้และรายการที่ใช้จ่าย ปี 2543

รายการค่าใช้จ่าย	1 st decile		5 th decile		10 th decile		เฉลี่ยทุกรายได้	
	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ
ค่าเครื่องแบบนักเรียนชาย	1.75	0.43	5.33	0.71	13.48	0.39	6.49	0.64
ค่ากระเป๋านักเรียนชาย	0	0	0.2	0.03	0	0	0.33	0.03
ค่าเครื่องแบบนักเรียนหญิง	3.6	0.88	16.04	2.13	42.61	1.24	12.2	1.21
ค่ากระเป๋านักเรียนหญิง	0.21	0.05	0	0	3.13	0.09	0.51	0.05
ค่าเครื่องแบบเด็ก	46.54	11.3	54.33	7.21	55.86	1.62	48.32	4.79
ค่ากระเป๋าสำหรับเด็ก	2.98	0.73	4.67	0.62	5.11	0.15	3.55	0.35
ค่ารถโรงเรียน	21.9	5.33	33.2	4.41	86.81	2.52	43.68	4.33
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมโรงเรียนเอกชน	8.65	2.11	47.76	6.34	454.32	13.18	86.67	8.6
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมโรงเรียนรัฐบาล	22.18	5.4	40.65	5.4	95.14	2.76	44.92	4.46
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา เอกชน	5.01	1.22	23.95	3.18	44.66	1.3	25.31	2.51
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา รัฐบาล	2.14	0.52	12.26	1.63	14.36	0.42	15.2	1.51
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา เอกชน	0.74	0.18	24.67	3.28	462.23	13.41	62.58	6.21
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา รัฐบาล	2.09	0.51	14.88	1.98	425.47	12.35	56.01	5.56
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมศึกษาผู้ใหญ่	0.29	0.07	0.67	0.09	0.24	0.01	0.79	0.08
ค่าหนังสือเรียน	48.85	11.9	56.97	7.56	155.12	4.5	70.96	7.04
ค่าอุปกรณ์การเรียน	27.46	6.69	33.37	4.43	128.4	3.73	44.35	4.4
ค่าเรียนดนตรี รำละคร วาดเขียน ฯลฯ	0.64	0.16	7.11	0.94	214.14	6.21	25.36	2.52
ค่าอาหารกลางวัน	9.92	2.41	21.36	2.84	341.89	9.92	52.76	5.24
เงินสำหรับเด็กไปโรงเรียน	201.23	49	349.67	46.42	890.78	25.85	400.58	39.75
ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาอื่นๆ	4.57	1.11	6.2	0.82	12.64	0.37	7.16	0.71
รวมค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	410.75	100	753.3	100	3,446.41	100	1,007.73	100

ที่มา : คำนวณจากข้อมูลการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ : คำนวณเฉพาะครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา

ตารางที่ 3.5-4 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกระดับรายได้และรายการที่ใช้จ่าย ปี 2545

รายการค่าใช้จ่าย	1th Decile		5th Decile		10 th Decile		เฉลี่ยทุกรายได้	
	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ
ค่าเครื่องแบบนักเรียนชาย	7.47	1.66	7.29	0.89	10.2	0.29	7.02	0.67
ค่าเครื่องแบบนักเรียนหญิง	4.52	1.01	13.23	1.61	13.46	0.39	9.49	0.9
ค่าเครื่องแบบเด็ก	30.18	6.72	47.94	5.82	61.2	1.76	43.8	4.15
ค่ารถโรงเรียน	24.62	5.48	45.8	5.56	135.95	3.91	49.39	4.68
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมโรงเรียนเอกชน	3.73	0.83	43.65	5.3	542.37	15.6	98.74	9.36
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมโรงเรียนรัฐบาล	10.63	2.37	28.99	3.52	84.89	2.44	34.72	3.29
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา เอกชน	8.89	1.98	27.25	3.31	33.7	0.97	29.44	2.79
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา รัฐบาล	5.86	1.31	19.11	2.32	11.65	0.33	13.71	1.3
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา เอกชน	0.98	0.22	11.14	1.35	480.56	13.82	57.23	5.42
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา รัฐบาล	5.57	1.24	34.89	4.24	370.93	10.67	61.61	5.84
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมศึกษาผู้ใหญ่	0.27	0.06	0.43	0.05	0.04	0	0.54	0.05
ค่าหนังสือเรียน	40.82	9.09	60.51	7.35	155.93	4.48	68.34	6.48
ค่าอุปกรณ์การเรียน	27.46	6.11	40.04	4.86	111.89	3.22	47.15	4.47
ค่าเรียนดนตรี ไรลอะคร วาดเขียน ฯลฯ	1.64	0.36	10.88	1.32	243.17	6.99	33.13	3.14
ค่าอาหารกลางวัน	11.88	2.64	33.56	4.08	358.56	10.31	56.92	5.4
เงินสำหรับเด็กไปโรงเรียน	256.07	57	386.96	47.01	836.14	24.05	431.89	40.94
ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาอื่นๆ	8.67	1.93	11.41	1.39	26.57	0.76	11.76	1.11
รวมค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	449.25	100	823.07	100	3,477.21	100	1,054.85	100

ที่มา : คำนวณโดยผู้วิจัย จากข้อมูลการสำรวจสถานะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ คำนวณเฉพาะครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา

3.6 ประมาณการค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาคครัวเรือนในระบบเศรษฐกิจ

3.6.1 ประมาณการรายจ่ายรวมทั้งประเทศของภาคครัวเรือน

ในหัวข้อที่ผ่านมาได้สรุปผลการคำนวณรายจ่ายเฉลี่ยด้านการศึกษาของครัวเรือน/เดือน ในปี 2543 และ 2545 สำหรับในหัวข้อนี้จะเป็นการประมาณการรายจ่ายที่เกิดขึ้นในหนึ่งปีของภาคครัวเรือน โดยนำเอาค่าเฉลี่ยของรายจ่ายด้านการศึกษาต่อปีคูณกับจำนวนครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษาในปีนั้น ๆ

ตารางที่ 3.6-1 แสดงผลการประมาณโดยใช้นิยามรายจ่ายด้านการศึกษาแบบแรก ซึ่งถือเป็นรายจ่ายประมาณการขั้นต่ำ สรุปได้ว่ารายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนทั้งประเทศมีค่าเท่ากับ 109,659 และ 116,258 ล้านบาท ในปี 2543 และ 2545 ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 49.7 และ 52.14 ของงบประมาณแผ่นดินด้านการศึกษา หรือคิดเป็นร้อยละ 2.24 และ 2.19 ของ GDP

ในกรณีที่ใช้นิยามแบบที่สองซึ่งเป็นรายจ่ายประมาณการขั้นสูง ผลปรากฏว่ารายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนทั้งประเทศมีค่าเท่ากับ 124,068 ล้านบาท ในปี 2545 คิดเป็นร้อยละ 55.6 ของงบประมาณแผ่นดินด้านการศึกษา หรือคิดเป็นร้อยละ 2.34 ของ GDP

ผู้ที่สนใจประมาณการรายจ่ายรวมของภาคครัวเรือนทั้งประเทศ จำแนกตามภูมิภาคและประเภทของรายการที่ใช้จ่าย สามารถดูรายละเอียดได้จากกรอบที่ 2 ท้ายบทนี้

ตารางที่ 3.6-1 ประมาณการค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาคครัวเรือนในระบบเศรษฐกิจ

หน่วย : ล้านบาท

ประมาณการรายจ่ายขั้นต่ำ ตามนิยามที่หนึ่ง	ปี 2543	ปี 2545
รายจ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน (บาทต่อเดือน)	1,007.73	1,054.85
จำนวนครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา (ครัวเรือน)	9,068,187	9,184,404
รายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนทั้งประเทศต่อเดือน (ล้านบาท)	9,138.30	9,688.17
รายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนทั้งประเทศต่อปี (ล้านบาท)	109,659.60	116,258.04
คิดเป็นร้อยละของงบประมาณแผ่นดินด้านการศึกษา (%)	49.70	52.14
คิดเป็นร้อยละของจีดีพี (%)	2.24	2.19
ประมาณการรายจ่ายขั้นสูง ตามนิยามที่สอง	ปี 2543	ปี 2545
รายจ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน (บาทต่อเดือน)		1,125.72
จำนวนครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา (ครัวเรือน)		9,184,404
รายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนทั้งประเทศต่อเดือน (ล้านบาท)		10,339.07
รายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนทั้งประเทศต่อปี (ล้านบาท)		124,068.81
คิดเป็นร้อยละของงบประมาณแผ่นดินด้านการศึกษา (%)		55.64
คิดเป็นร้อยละของจีดีพี (%)		2.34

ที่มา : จากการคำนวณ

หมายเหตุ ดูนิยามรายจ่ายในหัวข้อที่ 3.2

3.6.2 การประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนทั้งประเทศ จำแนกตามระดับการศึกษาและประเภทสถานศึกษา

เนื่องจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนได้ทำการจำแนกรายจ่ายในหมวดค่าเล่าเรียนตามระดับการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับโรงเรียน (ก่อนประถมจนถึงมัธยมศึกษา) ระดับอาชีวศึกษา และระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ รายจ่ายดังกล่าวยังสามารถจำแนกออกเป็นรายจ่ายค่าเล่าเรียนสำหรับสถานศึกษาของรัฐและของเอกชน

ส่วนรายจ่ายด้านการศึกษาประเภทอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ค่าเล่าเรียนนั้น มิได้มีการจำแนกออกตามระดับการศึกษาและประเภทของสถานศึกษา ดังนั้น การประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนในส่วนนี้ จำเป็นต้องอาศัยข้อสมมติฐานเบื้องต้นในการประมาณการ ในที่นี้ได้สมมติให้รายจ่ายการศึกษาอื่น ๆ ของแต่ละครัวเรือนมีรายจ่ายเท่ากัน ไม่ผันแปรไปตามระดับการศึกษาและประเภท

สถานศึกษา ดังนั้นจึงสามารถกระจายรายจ่ายส่วนนี้ไปตามจำนวนครัวเรือนที่มีรายจ่ายในกลุ่มนั้น ๆ ผลปรากฏว่าสัดส่วนครัวเรือนแยกตามระดับการศึกษาและสังกัดสถานศึกษาที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา สำหรับระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 70.7 แยกเป็นครัวเรือนที่มีบุตรเข้าเรียนในโรงเรียนของเอกชน ร้อยละ 25.6 และเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐอีกร้อยละ 45.1

สำหรับระดับอาชีวศึกษา สัดส่วนครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษาในระดับนี้คิดเป็นร้อยละ 14 ของครัวเรือนทั้งหมดที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา แยกเป็นครัวเรือนที่มีบุตรในโรงเรียนอาชีวศึกษาของเอกชนร้อยละ 5.3 และของรัฐอีกร้อยละ 8.8

สำหรับระดับอุดมศึกษา สัดส่วนครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษาในระดับนี้คิดเป็นร้อยละ 15.2 ของครัวเรือนทั้งหมดที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา แยกเป็นครัวเรือนที่มีบุตรในสถานศึกษาของเอกชนร้อยละ 3.6 และของรัฐอีกร้อยละ 11.6

เมื่อทราบสัดส่วนข้างต้นก็สามารถกระจายรายจ่ายอื่น ๆ ที่มีใช้ค่าเล่าเรียนไปตามระดับการศึกษาและประเภทสถานศึกษาได้ ตารางที่ 3.6-2 แสดงผลการประมาณค่ารายจ่ายด้านการศึกษา/เดือนของภาคครัวเรือนทั่วประเทศพบว่า ในปี 2545 รายจ่ายด้านการศึกษาในระดับโรงเรียน (ระดับก่อนประถม – มัธยมศึกษา) ของครัวเรือนมีมูลค่าเท่ากับ 6,157.1 ล้านบาท/เดือน โดยแยกเป็นรายจ่ายสำหรับโรงเรียนเอกชน 2,695.77 ล้านบาท และโรงเรียนของรัฐอีก 3,461.32 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 27.8 และ 35.7 ของรายจ่ายรวมด้านการศึกษาของครัวเรือน ตามลำดับ

ส่วนรายจ่ายด้านการศึกษาในระดับอาชีวศึกษามีมูลค่ารวม 1,379.54 ล้านบาท/เดือน โดยแยกเป็นรายจ่ายสำหรับสถานศึกษาของภาคเอกชน 636.77 ล้านบาท และของรัฐอีก 742.77 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 6.57 และ 7.67 ของรายจ่ายรวมของครัวเรือนทั่วประเทศ

ในระดับอุดมศึกษา รายจ่ายด้านการศึกษาที่มีมูลค่ารวม 2,151.54 ล้านบาท/เดือน โดยแยกเป็นรายจ่ายสำหรับสถานศึกษาของภาคเอกชน 776.12 ล้านบาท และของรัฐอีก 1,375.42 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 8 และ 14.2 ของรายจ่ายรวมของครัวเรือนทั่วประเทศ

ในกรณีที่คำนวณเป็นรายปีพบว่า ในปี 2545 ภาคครัวเรือนมีรายจ่ายที่จ่ายโดยตรงให้แก่สถานศึกษาในรูปค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียมการเรียน ค่าลงทะเบียน จำนวน 32,561 ล้านบาท/ปี และเป็นรายจ่ายเสริมอีก 83,697 ล้านบาท/ปี

ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจในการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาคือ รายจ่ายดังกล่าวมีความแตกต่างระหว่างครัวเรือนที่มีรายได้ต่างกันหรือไม่ ดูรายละเอียดได้จาก**กรอบที่ 3 ท้ายบท**

ตารางที่ 3.6-2 แสดงประมาณรายจ่ายด้านการศึกษา/เดือน ปี 2545 จำแนกตามระดับและประเภทสถานศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวนครัวเรือน ที่มีรายจ่าย ค่าเล่าเรียน	สัดส่วน (%)
โรงเรียนเอกชน	1,080,667	25.6
โรงเรียนรัฐบาล	1,898,274	45.1
อาชีวศึกษา เอกชน	221,349	5.3
อาชีวศึกษา รัฐบาล	372,629	8.8
อุดมศึกษา เอกชน	151,345	3.6
อุดมศึกษา รัฐบาล	489,056	11.6
รวม	4,213,320	100

ระดับการศึกษา	ค่าเล่าเรียน (ล้านบาท)	รายจ่ายอื่นๆ (ล้านบาท)	รวมรายจ่ายด้านการศึกษา	
			(ล้านบาท)	ร้อยละ
โรงเรียนเอกชน	906.83	1,788.94	2,695.77	27.83
โรงเรียนรัฐบาล	318.91	3,142.41	3,461.32	35.73
อาชีวศึกษา เอกชน	270.35	366.42	636.77	6.57
อาชีวศึกษา รัฐบาล	125.92	616.85	742.77	7.67
อุดมศึกษา เอกชน	525.58	250.54	776.12	8.01
อุดมศึกษา รัฐบาล	565.83	809.59	1,375.42	14.20
รวม	2713.42	6,974.75	9,688.17	100.00

ที่มา : จากการคำนวณ

หมายเหตุ คำนวณเฉพาะครัวเรือนที่มีรายจ่ายด้านการศึกษา

ผลการคำนวณจากตารางที่ 3.6-2 แสดงให้เห็นรายจ่ายด้านการศึกษารวมของภาคครัวเรือนซึ่งจำแนกออกตามระดับการศึกษาและประเภทสถานศึกษาได้ อย่างไรก็ดี รายจ่ายการศึกษาที่จำแนกดังกล่าวมิใช่รายจ่ายที่เป็นรายจ่ายตรงไปยังสถานศึกษาทั้งจำนวน กล่าวคือรายจ่ายอื่น ๆ ที่มีใช้ค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียมการเรียน เป็นการจ่ายที่ผู้รับไม่ใช่สถานศึกษา ในกรณีที่เรากำลังการจำแนกรายจ่ายตามประเภทผู้รับก็สามารถทำได้เช่นกัน ตารางที่ 3.6-3 แสดงการจำแนกรายจ่ายด้านการศึกษาของภาคครัวเรือนตามประเภทผู้รับได้ ซึ่งในที่นี่ได้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน คือ

- 1) ใช้จ่ายค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียมการเรียน และค่าธรรมเนียมสถานศึกษา รวมรัฐและเอกชน
- 2) ใช้จ่ายเสริมหรือรายจ่ายประกอบที่มีได้จ่ายให้แก่สถานศึกษา หรือองค์การการกุศล
- 3) เงินบริจาคให้องค์การการกุศลหรือองค์กรที่มีได้แสวงหากำไร
- 4) เงินบริจาคที่ให้กับสถานศึกษา

เห็นได้ว่า ในปี 2545 ใช้จ่ายที่จ่ายโดยตรงให้แก่สถานศึกษาในรูปค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียมการเรียน ค่าลงทะเบียนของครัวเรือนมีถึง 32,561 ล้านบาท/ปี และเป็นรายจ่ายเสริมอีก 83,697 ล้านบาท/ปี นอกจากนี้ ยังมีรายจ่ายเป็นเงินบริจาคให้แก่องค์กรเอกชนที่มีได้แสวงหากำไรอีก 10,043 ล้านบาท/ต่อปี และเป็นเงินบริจาคที่ให้กับสถานศึกษาอีก 692 ล้านบาท/ต่อปี อนึ่ง การจำแนกรายจ่ายตามประเภทผู้รับนี้จะนำมาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์แบบแผนรายจ่ายที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจต่อไป (บทที่ 5)

ตารางที่ 3.6-3 รายจ่ายด้านการศึกษาของภาคครัวเรือน จำแนกตามประเภทผู้รับ ปี 2545

หน่วย : ล้านบาท

ประเภทรายจ่าย จำแนกตามผู้รับ	จำนวนเงิน
ใช้จ่ายค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียมการเรียน และค่าธรรมเนียมสถานศึกษา รวมรัฐและเอกชน	32,561
ใช้จ่ายเสริมหรือรายจ่ายประกอบที่มีได้จ่ายให้แก่สถานศึกษา หรือองค์การการกุศล	83,697
เงินบริจาคให้องค์การการกุศลหรือองค์กรที่มีได้แสวงหากำไร	10,043
เงินบริจาคที่ให้กับสถานศึกษา	692
รวมรายจ่ายของภาคครัวเรือน	126,993

ที่มา : คำนวณโดยผู้วิจัย จากข้อมูลการสำรวจสถานะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

3.6.3 ข้อสังเกต

- รายจ่ายของภาคครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในแต่ละปี นับว่ามีจำนวนมากเป็นแสนล้านบาท/ปี โดยในส่วนนี้เป็นเงินที่ภาครัฐให้ภาคครัวเรือนกู้ยืมสะสมประมาณ 25,411 ล้านบาท ในปี 2545 (ยอด ณ วันที่ 31 ตุลาคม) ดังนั้น หากหักเงินโอนที่ได้จากภาครัฐ ใช้จ่ายสุทธิของภาคครัวเรือนด้านการศึกษามีค่าประมาณ 101,582 ล้านบาท

- ประมาณการรายจ่ายค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียมการเรียน ของภาคครัวเรือนที่จ่ายให้กับสถานศึกษาของรัฐบาลและเอกชนประมาณ 32,561 ล้านบาท ผลประมาณการดังกล่าวอยู่ในช่วงที่ใกล้เคียงกับการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540) ที่ประมาณการรายจ่ายดังกล่าวในปี 2539 ในช่วง 28,000 - 36,000 ล้านบาท ซึ่งเป็นการประมาณการจากจำนวนนักเรียนและนักศึกษา และค่าธรรมเนียมการเรียน ค่าลงทะเบียนในปีดังกล่าว

กรอบที่ 1 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา จำแนกตามนิยามของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

หน่วย : บาท/ครัวเรือน/เดือน

ประเภทของค่าใช้จ่าย	ทั่วราชอาณาจักร			กรุงเทพฯปริมณฑล			กลาง		
	2543	2544	2545	2543	2544	2545	2543	2544	2545
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมในโรงเรียนเอกชน	48.86	51.49	55.56	174.67	187.8	188.32	40.08	38.19	44.65
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมในโรงเรียนรัฐบาล	25.32	23.07	19.54	35.86	35.01	40.92	24.9	21.35	18.06
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา เอกชน	14.27	15.75	16.56	31.93	44.15	36.7	10.4	10.68	15.38
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา รัฐบาล	8.57	7.41	7.71	10.31	10.25	11.49	11.29	9.27	8.32
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา เอกชน	35.28	30.35	32.2	195.07	159.44	140.41	6.58	7.74	13.08
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา รัฐบาล	31.57	27.22	34.66	132.24	89.12	124.61	11.27	17.99	13.27
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมการศึกษาผู้ใหญ่	0.45	0.31	0.3	0.96	0.25	0.56	0.23	0.51	0.25
ค่าหนังสือเรียน	40	38.58	38.45	63.92	59.68	69.74	38.2	37.04	33.96
ค่าอุปกรณ์การเรียน	25	25.68	26.53	47.22	46.4	47.71	21.48	22.89	21.79
ค่าเรียนดนตรี รำละคร วาดเขียน ฯลฯ	14.29	18.43	18.64	48.27	64.14	64.04	7.58	9.92	9.36
ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาอื่นๆ	4.03	10.07	6.62	6.32	10.35	11.28	1.46	4.3	2.96
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	247.64	248.36	256.77	746.77	706.59	735.78	173.47	179.88	181.08

กรอบที่ 1 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา จำแนกตามนิยามของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (ต่อ)

หน่วย : บาท/ครัวเรือน/เดือน

	เหนือ			ตะวันออกเฉียงเหนือ			ใต้		
	2543	2544	2545	2543	2544	2545	2543	2544	2545
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมในโรงเรียนเอกชน	26.6	28.27	34.82	9.69	10.58	12.43	39.74	39.77	44.31
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมในโรงเรียนรัฐบาล	25.27	25.84	16.8	19.05	13.21	9.83	28.75	31.09	23.2
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา เอกชน	13.97	11.07	9.4	7.81	9.56	11.34	14.87	10.64	16.9
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา รัฐบาล	8.68	6.01	6.09	4.12	3.5	5.56	13.36	13.01	9.89
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา เอกชน	5.99	9.46	25.33	2.01	1.97	4.54	9.85	6.58	4.48
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา รัฐบาล	17.88	19.37	22.86	7.54	12.99	13.4	19.21	11.82	24.36
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมการศึกษาผู้ใหญ่	0.71	0.36	0.26	0.25	0.2	0.26	0.23	0.27	0.25
ค่าหนังสือเรียน	31.84	29.64	29.11	35.72	35.94	32.1	36.59	34.97	35.8
ค่าอุปกรณ์การเรียน	19.74	19.29	20.82	20.19	21.28	22.36	23.01	24.8	25.96
ค่าเรียนดนตรี รำละคร วาดเขียน ฯลฯ	8.96	9.35	12.56	6.14	7.38	7.05	11.11	15.73	13.53
ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาอื่น ๆ	6.48	10.44	6.46	2.63	11.63	7.33	4.76	13.64	4.61
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	166.12	169.1	184.51	115.15	128.24	126.2	201.48	202.32	203.29

ที่มา : รายงานการสำรวจสถานะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2543 2544 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

กรอบที่ 2
ประมาณการค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาคครัวเรือนทั่วประเทศ
จำแนกตามประเภทรายจ่ายและภูมิภาค

● **ประมาณการค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาคครัวเรือน ปี 2543 (ตามนิยามที่หนึ่ง)**

หน่วย: ล้านบาท/เดือน

รายการค่าใช้จ่าย	ตะวันออกเฉียงเหนือ					ใต้	ทั้งประเทศ
	กรุงเทพ	กลาง	เหนือ	เหนือ	เหนือ		
ค่าเครื่องแบบนักเรียนชาย	14.6	7.9	6.3	17.5	12.6	58.9	
ค่ากระเป๋านักเรียนชาย	0.0	0.9	0.0	1.4	0.7	3.0	
ค่าเครื่องแบบนักเรียนหญิง	22.2	20.3	17.8	39.5	10.9	110.6	
ค่ากระเป๋านักเรียนหญิง	1.6	0.2	1.0	1.3	0.4	4.6	
ค่าเครื่องแบบเด็ก	38.5	101.8	68.6	152.6	76.6	438.2	
ค่ากระเป๋าสำหรับเด็ก	3.9	6.6	5.6	10.8	5.3	32.2	
ค่ารถโรงเรียน	62.7	142.8	94.8	45.7	50.1	396.1	
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมโรงเรียนเอกชน	380.0	187.2	84.6	50.4	83.7	785.9	
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมโรงเรียนรัฐบาล	76.1	91.1	80.4	99.2	60.5	407.3	
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา เอกชน	65.8	47.3	44.5	40.7	31.3	229.5	
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา รัฐบาล	18.4	42.3	27.6	21.5	28.1	137.9	
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา เอกชน	448.0	69.2	19.1	10.5	20.7	567.5	
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา รัฐบาล	300.7	70.6	56.9	39.3	40.4	507.9	
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียม กศ.ผู้ใหญ่	1.4	1.7	2.3	1.3	0.5	7.2	
ค่าหนังสือเรียน	135.5	143.7	101.3	185.9	77.0	643.5	
ค่าอุปกรณ์การเรียน	109.7	76.0	62.8	105.1	48.5	402.1	
ค่าเรียนดนตรี รำละคร วาดเขียน ฯลฯ	115.3	30.8	28.5	32.0	23.4	230.0	
ค่าอาหารกลางวัน	198.1	129.7	56.4	39.9	54.3	478.5	
เงินสำหรับเด็กไปโรงเรียน	911.8	912.7	447.2	829.6	531.2	3,632.5	
ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาอื่นๆ	15.7	4.9	20.6	13.7	10.0	64.9	
รวมค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	2,920.0	2,087.8	1,226.3	1,737.9	1,166.4	9,138.3	

ที่มา : คำนวณโดยผู้วิจัย จากข้อมูลการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

● ประเมินการค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาคครัวเรือน ปี 2545 (ตามนิยามที่หนึ่ง)

หน่วย: ล้านบาท/เดือน

รายการค่าใช้จ่าย	ตะวันออก					
	กรุงเทพ	กลาง	เหนือ	เฉียงเหนือ	ใต้	ทั่วประเทศ
ค่าเครื่องแบบนักเรียนชาย	4.68	15.02	11.16	26.75	6.82	64.44
ค่าเครื่องแบบนักเรียนหญิง	9.61	18.87	8.48	35.89	14.30	87.15
ค่าเครื่องแบบเด็ก	60.24	77.16	65.88	133.50	65.50	402.28
ค่ารถโรงเรียน	90.06	147.97	93.92	63.44	58.27	453.66
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมโรงเรียนเอกชน	412.79	222.67	110.84	65.45	95.09	906.83
ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมโรงเรียนรัฐบาล	82.97	80.91	53.49	51.75	49.79	318.91
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา เอกชน	73.42	71.04	29.92	59.70	36.28	270.35
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอาชีวศึกษา รัฐบาล	21.67	34.37	19.37	29.28	21.23	125.92
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา เอกชน	303.08	108.33	80.64	23.91	9.62	525.58
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมอุดมศึกษา รัฐบาล	283.69	86.55	72.78	70.55	52.27	565.83
ค่าลงทะเบียนและค่าธรรมเนียมศึกษาผู้ใหญ่	1.11	1.15	0.82	1.34	0.53	4.94
ค่าหนังสือเรียน	152.86	136.27	92.67	168.99	76.83	627.62
ค่าอุปกรณ์การเรียน	110.30	83.03	66.29	117.70	55.70	433.02
ค่าเรียนดนตรี จำลอง วาดเขียน ฯลฯ	151.18	46.94	39.98	37.13	29.04	304.26
ค่าอาหารกลางวัน	243.71	122.92	54.48	57.54	44.11	522.76
เงินสำหรับเด็กไปโรงเรียน	893.56	1,020.41	471.91	982.77	597.96	3,966.62
ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาอื่นๆ	28.17	10.76	20.57	38.58	9.90	107.98
รวมค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	2,923.10	2,284.39	1,293.20	1,964.27	1,223.22	9,688.17

ที่มา : คำนวณโดยผู้วิจัย จากข้อมูลการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

กรอบที่ 3
รายจ่ายค่าเล่าเรียนของภาคครัวเรือน
จำแนกตามระดับการศึกษาและประเภทสถานศึกษาของรัฐและเอกชน

เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมตามระดับการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ามีค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียนในระดับก่อนประถมจนถึงมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา มากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า

ส่วนค่าใช้จ่ายของครัวเรือนประเภทค่าเล่าเรียนในระดับอาชีวศึกษานั้น พบว่ามีความแตกต่างระหว่างกลุ่มรายได้ต่ำที่สุด โดยค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียนในระดับอาชีวศึกษาของครัวเรือนจะสูงขึ้นเมื่อมีครัวเรือนมีรายได้สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายประเภทนี้สูงที่สุดคือ กลุ่มครัวเรือนที่ 8 ในปี 2543 (92.64 บาท/ครัวเรือน/เดือน) และ ในปี 2544 (73.6 บาท/ครัวเรือน/เดือน) ส่วนในปี 2545 นั้น ครัวเรือนกลุ่มที่มีรายจ่ายด้านค่าเล่าเรียนโรงเรียนอาชีวศึกษาสูงที่สุดคือ กลุ่มครัวเรือนลำดับที่ 9 ประมาณ 95.06 บาท/ครัวเรือน/เดือน

ตารางที่ ก3-1 ค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียนของครัวเรือน จำแนกตามระดับการศึกษาและระดับรายได้ ปี 2543 – 2545

กลุ่ม รายได้	บาท/ครัวเรือน/เดือน								
	2543			2544			2545		
	โรงเรียน	อาชีว ศึกษา	มหา วิทยาลัย	โรงเรียน	อาชีว ศึกษา	มหา วิทยาลัย	โรงเรียน	อาชีว ศึกษา	มหา วิทยาลัย
1	30.83	7.15	2.83	22.92	6.49	13.77	14.36	14.75	6.54
2	39.15	15.52	3.83	28.75	7.10	1.96	27.16	7.82	7.70
3	58.62	18.67	6.74	47.26	13.54	4.32	35.79	22.66	10.15
4	58.02	25.97	26.25	56.20	32.44	15.03	48.43	32.05	13.08
5	88.41	36.21	39.55	99.21	31.48	36.30	72.63	46.36	46.03
6	115.04	51.69	39.63	75.67	56.54	29.43	112.41	47.47	44.37
7	138.56	71.91	80.49	162.18	81.39	70.36	144.31	94.11	102.45
8	237.46	92.64	232.34	195.10	110.68	145.81	222.32	73.77	184.52
9	287.30	76.33	303.20	285.15	73.60	415.67	349.95	95.06	303.43
10	549.46	59.03	887.69	629.82	43.64	601.12	627.26	45.35	851.49

ที่มา : คำนวณโดยผู้วิจัย จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2543 - 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียน โดยแบ่งประเภทของโรงเรียน/สถานศึกษาเป็นสถานศึกษาของรัฐบาลและเอกชนพบว่า แม้ว่าครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่าจะมีค่าใช้จ่ายในส่วน of ค่าเล่าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลสูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า แต่ความแตกต่างของค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียน

ระหว่างระดับรายได้ได้นั้น มีไม่มากนักเมื่อเทียบกับความแตกต่างของค่าใช้จ่ายของครัวเรือนด้านค่าเล่าเรียนในโรงเรียนเอกชน ยกตัวอย่างเช่น ในปี 2543 กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อยที่สุดมีค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียนในสถานศึกษาของเอกชนเฉลี่ยเดือนละ 14.40 บาท ส่วนกลุ่มที่มีรายได้สูงที่สุดมีค่าใช้จ่ายประเภทนี้ 961.21 บาท (ต่างกัน 946.81 บาท) ในขณะที่กลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุดจ่ายค่าเล่าเรียนในสถานศึกษาของรัฐบาล 28.54 บาท ซึ่งน้อยกว่าครัวเรือนที่มีรายได้มากที่สุด 520.79 บาท โดยเฉพาะในปี 2545 ความแตกต่างของค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียนในสถานศึกษาของเอกชนระหว่างกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อยที่สุดกับกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้มากที่สุดมีความแตกต่างกันถึง 1,043.03 บาท/ครัวเรือน/เดือน ในขณะที่ค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียนในสถาบันการศึกษาของรัฐแตกต่างกัน 445.41 บาท/ครัวเรือน/เดือน

ตารางที่ ก3-2 ค่าใช้จ่ายด้านค่าเล่าเรียนของครัวเรือนในสถาบันการศึกษาของเอกชนและรัฐบาล จำแนกตามกลุ่มรายได้ ปี 2543- 2545

กลุ่มรายได้		บาท/ครัวเรือน/เดือน									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2543	เอกชน	14.40	17.70	26.08	47.48	96.38	101.71	175.34	352.07	473.69	961.21
	รัฐบาล	28.54	47.69	70.86	73.54	80.05	137.57	133.48	242.65	215.31	549.33
2544	เอกชน	15.26	9.57	24.16	53.74	91.18	76.78	193.53	254.11	555.57	918.31
	รัฐบาล	27.92	28.23	40.96	49.93	75.81	84.86	120.40	197.48	218.86	356.27
2545	เอกชน	13.60	11.75	26.66	47.58	82.04	118.25	207.89	321.16	488.59	1,056.63
	รัฐบาล	22.06	30.94	41.94	45.98	82.99	86.00	132.96	159.45	259.86	467.47

ที่มา : คำนวณโดยผู้วิจัย จากข้อมูลการสำรวจสถานะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2543 - 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สำหรับค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาผู้ใหญ่ที่พบว่ามีกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงที่สุดมีค่าใช้จ่ายด้านนี้น้อยที่สุด โดยกลุ่มที่มีรายได้มากที่สุดมีค่าใช้จ่ายด้านนี้เฉลี่ย 0.24 0.01 และ 0.04 บาท/ครัวเรือน/เดือน ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายประเภทนี้อยู่ที่ 0.79 0.55 และ 0.54 บาท/ครัวเรือน/เดือน ตั้งแต่ปี 2543 - 2545 ตามลำดับ

กรอบที่ 4

ผลการสำรวจรายจ่ายด้านการศึกษา โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ปี 2540

Unit : Baht

Estimates of household expenditure on education (ONEC survey,1997)

School Type	Control	Total Priv.		Indirect		
		Expenditure	Tuition and Fees			
Kindergarten	Public	3,854	377	9.80%	3,489	90.50%
	Private	11,670	4,910	42.10%	6,760	57.90%
Primary	Public	6,349	526	8.30%	5,834	91.90%
	Private	15,704	4,500	28.70%	11,195	71.30%
Lower secondary	Public	10,838	1,176	10.80%	9,657	89.10%
	Private	17,368	4,323	24.90%	13,045	75.10%
Upper Secondary	Public	17,129	2,453	14.30%	14,684	85.70%
	Private	24,977	6,915	27.70%	18,336	73.40%
Voc. Educ.	Public	15,452	3,035	19.60%	12,412	80.30%
	Private	28,385	13,320	46.90%	15,276	53.80%
Total	Public	8,804	1,008	11.40%	7,803	88.60%
	Private	18,908	6,723	35.60%	12,348	65.30%

ที่มา : อ้างจาก Cresswell et al. (1999) p. 63

Unit : Baht

Average private expenditure on higher education by type of institution (ONEC survey)

Type of Institution	Average			Number of Households
	Expense	Tuition	Total Cost	
Min. of Univ. Affairs	27,330	19,171	46,657	2,793
Rajabhat	19,634	8,774	28,654	1,420
RIT	26,017	16,134	42,085	416
Private	28,352	31,427	58,413	23
Total	24,869	15,495	40,608	4,652

ที่มา : อ้างจาก Cresswell (1998) p. 65

บทที่ 4

รายจ่ายด้านการศึกษาของภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร

ในบทนี้จะแบ่งเป็นสองส่วน **ส่วนแรก** เป็นการประมาณการค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาคธุรกิจเอกชน ในที่นี้หมายถึงภาคธุรกิจที่ไม่ได้ประกอบการในด้านการให้บริการด้านการศึกษา รายจ่ายที่เกิดจากภาคธุรกิจเอกชนส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปเงินบริจาคและเงินรายจ่ายในการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงาน

ส่วนที่สอง เป็นการประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาที่ใช้ไปโดยองค์กรการกุศลและที่มีได้แสวงหากำไร องค์กรเหล่านี้ด้านหนึ่งเป็นผู้รับบริจาคเงินจากภาคครัวเรือนในประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ อีกด้านหนึ่งก็ทำหน้าที่ช่วยเหลือด้านการศึกษา รวมทั้งด้านการศึกษา รายจ่ายที่เกิดขึ้นจึงเป็นเงินบริจาคหรือเงินให้เปล่า ในส่วนของผู้รับเงินจากองค์กรเหล่านี้จะมีทั้งบุคคล สถานศึกษา หรือครัวเรือน

มีข้อสังเกตว่าการดำเนินการของธุรกิจเอกชนและองค์กรสาธารณกุศล รวมทั้งธุรกรรมด้านการเงินเป็นเรื่องที่มีได้มีข้อมูลหรือสถิติที่เป็นทางการ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะยากในการศึกษาต่างจากกรณีของการประกอบการของสถานศึกษาเอกชนซึ่งแม้ว่าจะไม่มีข้อมูลทางตรงเกี่ยวกับรายรับ แต่ก็สามารถหาได้โดยอ้อมจากผู้ที่เป็นผู้จ่ายซึ่งส่วนใหญ่คือส่วนหนึ่งของรายจ่ายของภาคครัวเรือน

4.1 การใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาคธุรกิจเอกชนของประเทศไทย

หากพิจารณาในแง่ของผู้รับ รายจ่ายด้านการศึกษาของภาคธุรกิจเอกชนสามารถจัดเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 4 กลุ่มคือ

- 1) รายจ่ายในรูปเงินบริจาคให้กับองค์กรเอกชนที่มีได้แสวงหากำไร
- 2) รายจ่ายเพื่อพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน ในลักษณะทำกันเอง
- 3) รายจ่ายที่ให้แกสถานศึกษาในรูปเงินบริจาค สงเคราะห์ ให้เปล่า เป็นทุนการศึกษา
- 4) รายจ่ายที่ให้แกสถานศึกษาในรูปการซื้อบริการการศึกษา การอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน

เนื่องจากข้อจำกัดในด้านข้อมูลและเวลา การศึกษาฉบับนี้จึงไม่สามารถครอบคลุมประมาณการรายจ่ายทั้ง 4 กลุ่มนี้ อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาในอนาคต ผู้วิจัยมีข้อเสนอ ดังนี้

(ก) **รายจ่ายในกลุ่มแรก** เป็นรายจ่ายโดยอ้อมที่ผ่านไปยังองค์กรเอกชนที่มีได้แสวงหากำไร โดยองค์กรที่รับบริจาคเหล่านี้เป็นผู้ที่นำไปใช้จ่ายอีกทอดหนึ่ง ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นต้องประมาณรายจ่ายในส่วนนี้ เนื่องจากรายจ่ายที่เกิดขึ้นจะถูกรวมอยู่ในรายจ่ายขององค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรอยู่แล้ว รายละเอียดการประมาณค่าจะอยู่ในหัวข้อถัดไป

(ข) **ส่วนรายจ่ายกลุ่มที่สอง** เป็นรายจ่ายที่ไม่สามารถประมาณได้ทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม (จากข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน) และน่าจะเป็นรายจ่ายที่ประมาณค่าได้ยากที่สุด เนื่องจากเป็นกิจกรรม

ที่ไม่ได้เกิดในขอบเขตของตลาดการศึกษา หรือไม่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาที่เป็นผู้ขายบริการแต่อย่างใด ดังนั้น ความจำเป็นที่ต้องทราบรายจ่ายสำหรับกลุ่มนี้เฉพาะการศึกษานี้จึงไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม รายจ่ายในส่วนนี้ มีความสำคัญ นำมาศึกษาเพิ่มเติมแยกออกจากการศึกษาฉบับนี้

(ค) **รายจ่ายกลุ่มที่สามและสี่** น่าจะพอประมาณค่าได้โดยการสำรวจรายงานประจำปีของ มหาวิทยาลัย ทั้งของรัฐและเอกชน และพิจารณาจากรายรับที่อยู่ในรูปรายได้พิเศษของคนละต่าง ๆ ที่มีการจัดการอบรมเชิงธุรกิจ เช่น คณะพาณิชยศาสตร์การบัญชี คณะเศรษฐศาสตร์ และคณะรัฐศาสตร์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม รายละเอียดของรายงานบ่อยครั้งยังไม่มีรายละเอียดของแหล่งที่มา อาจทำให้การประมาณการประสบปัญหาได้เช่นกัน

4.2 การใช้จ่ายด้านการศึกษาขององค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร

สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ทำการสำรวจองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร ที่ดำเนินกิจการในรอบปี 2544 พบว่ามีอยู่ทั้งสิ้นประมาณ 55,805 องค์กร โดยจำแนกตามประเภทขององค์กร ออกเป็น 7 ประเภท ดังที่ปรากฏในตารางที่ 4.2-1 ส่วนใหญ่เป็นองค์กรด้านศาสนา รองลงมาคือ องค์กรด้านบริการสังคมสงเคราะห์ โดยองค์กรด้านศาสนาจะมีสัดส่วนที่สูงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนองค์กรด้านบริการสังคมสงเคราะห์มีสัดส่วนสูงในกรุงเทพมหานครและภาคกลาง ผู้ที่สนใจดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2546)

รายงานดังกล่าวไม่ได้เสนอผลรวมรายจ่ายในด้านต่าง ๆ ขององค์กรเหล่านี้ แต่ได้ให้รายละเอียดของรายจ่ายด้านต่าง ๆ เฉลี่ยต่อองค์กร ดังนั้น จึงสามารถประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาขององค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรของประเทศไทยทั้งหมดที่มีการดำเนินการในปี 2544 ได้โดยนำเอาจำนวนองค์กรแต่ละประเภทที่มีอยู่คูณกับรายจ่ายการศึกษาเฉลี่ยต่อองค์กร

ผลปรากฏว่ารายจ่ายด้านการศึกษาขององค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรมีทั้งสิ้นรวม 2,072.15 ล้านบาท โดยองค์กรบริการด้านสังคมสงเคราะห์มีการใช้จ่ายด้านการศึกษาสูงที่สุดประมาณ 1,762.7 ล้านบาท รองลงมาคือองค์กรศาสนาประมาณ 189.6 ล้านบาท และสมาคมการค้า หอการค้า ประมาณ 44.8 ล้านบาท

ผลการประมาณการข้างต้นนี้อาศัยแบบสำรวจที่จัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ และข้อมูลที่ได้มีความครอบคลุมสูง จึงน่าเป็นแหล่งข้อมูลที่น่ามีความเชื่อถือได้มากที่สุด หากเปรียบเทียบกับผลการประมาณการโดยอ้อม คือประมาณการจากรายรับที่สถานศึกษาได้รับในรูปของเงินบริจาคทุนการศึกษาและอื่น ๆ พบว่า ยอดการประมาณการที่ได้จากงานศึกษาฉบับนี้สูงกว่าค่าประมาณการโดยอ้อมค่อนข้างมาก การศึกษาของ Sirilaksana (1999, p. 173) เสนอผลการประมาณค่ารายจ่ายด้านการศึกษาของภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรขั้นต่ำไว้เพียง 856 ล้านบาท ในปี 2539

โดยสรุป รายจ่ายรวมขั้นต่ำของภาคเอกชนที่ไม่รวมภาครัฐไว้ ในปี 2544 มีค่าเท่ากับ 2,072.15 ล้านบาท เนื่องจากค่าประมาณการนี้ยังมีได้ค่านึงรายจ่ายด้านการศึกษาของภาคธุรกิจเอกชน

ที่ไม่สามารถประมาณค่าได้อีกจำนวนหนึ่ง และด้วยเหตุที่ไม่สามารถคาดเดาได้ว่ารายรับรายจ่ายขององค์กรเอกชนที่มีได้แสวงหากำไรเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปเท่าไรในปี 2545 ทั้งในยอดรวมและรายจ่ายเฉพาะด้าน ดังนั้น การศึกษานี้จึงใช้รายจ่ายในปี 2544 เป็นค่าประมาณการรายจ่ายในปี 2545

ตารางที่ 4.2-1 ประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาขององค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรในประเทศไทย ปี 2544

ประเภทองค์กร	หน่วย : บาท		รายจ่ายบริการด้าน การศึกษารวม (บาท)
	รายจ่ายบริการด้าน การศึกษาเฉลี่ยต่อองค์กร (บาท)	จำนวนองค์กร (แห่ง)	
องค์กรบริการสังคมสงเคราะห์	111,840	15,761	1,762,708,664
สมาคมอาสาสมัคร	2,205	3,411	7,521,596
สมาคมการค้า หอการค้า	59,136	758	44,825,391
สมาคมนายจ้าง	375	1,537	576,068
องค์กรศาสนา	5,537	34,254	189,674,674
พรรคการเมือง	147,352	32	4,715,254
องค์กรระหว่างประเทศ	1,245,615	52	64,771,980
รวม	37,132	55,805	2,072,151,260

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2546) "รายงานการสำรวจองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร" หน้า 11 และ 19

บทที่ 5

รายจ่ายรวมด้านการศึกษาของระบบเศรษฐกิจ

ในบทก่อนหน้านี้ได้ทำการประมาณการค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐ ภาคครัวเรือน ภาคธุรกิจเอกชนและองค์การเอกชนที่ไม่ได้แสวงหากำไร โดยอาศัยวิธีการศึกษาเป็นส่วน ๆ แยกจากกัน ในบทนี้จะนำเอาผลการประมาณการส่วนต่าง ๆ เข้ามารวมกัน ทั้งนี้เพื่อให้เห็นลักษณะของความสัมพันธ์ของภาคต่าง ๆ โดยเริ่มด้วยการนำเสนอกรอบวิธีคิดการประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาของระบบเศรษฐกิจไทย จากนั้นจึงแสดงผลการประมาณการรวมและจำแนกตามระดับการศึกษาส่วนสุดท้ายเป็นบทสรุป

5.1 กรอบวิธีการประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาในระบบเศรษฐกิจไทย

ในบทที่ 3 - 4 นั้น ได้ศึกษาและวิเคราะห์รายจ่ายด้านการศึกษาจำแนกตามแหล่งที่มาของทรัพยากรหรือผู้ให้เงิน อันประกอบด้วยตัวละครที่สำคัญทั้งสิ้น 4 ส่วนด้วยกัน ความสัมพันธ์ของตัวละครต่าง ๆ ในแง่รายจ่ายด้านการศึกษาสามารถแสดงได้ตามรูปที่ 5-1 เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายโปรดดูแผนภูมิประกอบ

1) ภาครัฐ ซึ่งมีลักษณะการใช้จ่ายผ่านรัฐบาลส่วนกลางและรัฐบาลท้องถิ่น ไปยังสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน (Direct Public Expenditures) นอกจากนี้ เงินงบประมาณบางส่วนยังจ่ายไปในลักษณะโดยอ้อมผ่านไปที่ตัวเด็กนักเรียนหรือครัวเรือน ในรูปเงินช่วยเหลือ เงินสงเคราะห์ ทุนการศึกษา เงินกู้การศึกษา (Indirect Transfers and Payments)

2) นอกจากภาครัฐแล้วบทบาทของภาคเอกชนในการให้การสนับสนุนด้านการศึกษา ก็มีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ภาคเอกชนในที่นี้ได้จำแนกออกเป็นภาคครัวเรือน ภาคธุรกิจเอกชน และองค์การเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร รายจ่ายด้านการศึกษาของภาคครัวเรือนซึ่งวิเคราะห์ไว้ในบทที่ 3 แสดงให้เห็นถึงรายจ่ายของครัวเรือนที่มีหลายด้าน ด้านแรกคือ รายจ่ายเป็นค่าเล่าเรียนที่ให้ไปยังสถานศึกษา รายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น ค่าเดินทาง ค่าเสื้อผ้า หรือเงินไปโรงเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีเงินบริจาคที่ให้กับสถานศึกษาและเงินบริจาคที่ให้กับองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร

3) ส่วนภาคธุรกิจเอกชนนั้นจะมีรายจ่ายในรูปเงินบริจาคที่ให้กับองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร และที่ให้กับสถานศึกษาในรูปทุนการศึกษาหรือสิ่งของ รายจ่ายอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญคือรายจ่ายเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานที่อาศัยการอบรมที่จัดโดยสถานศึกษาต่าง ๆ รวมทั้งรายจ่ายที่เกิดจากการอบรมที่จัดทำกันเองในหน่วยงาน

4) องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรเป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่มีความสำคัญ โดยในด้านหนึ่งเป็นผู้รับเงินบริจาคจากทั้งครัวเรือนและภาคธุรกิจเอกชน ส่วนอีกด้านหนึ่งก็เป็นผู้จ่ายเงินเพื่อสนับสนุนภารกิจตามวัตถุประสงค์การก่อตั้งขององค์กร ซึ่งในรายจ่ายที่เกิดขึ้นนั้นมักมีรายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้วย

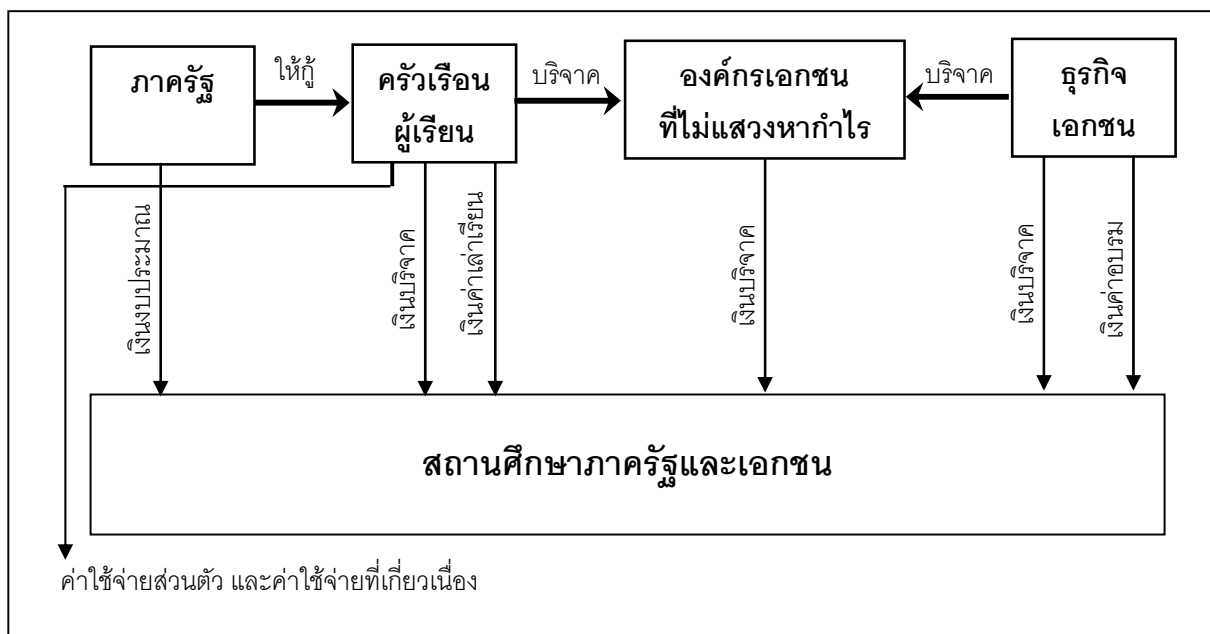

สถานศึกษาของภาครัฐและเอกชนส่วนใหญ่จะอยู่ในฐานะของผู้รับ กล่าวคือรับเงินงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาจากรัฐบาล รับเงินบริจาคจากตัวละครอื่น ๆ และรับเงินจากขายบริการทางการศึกษา

ดังนั้น จะเห็นได้ชัดว่าหากเราประเมินทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการศึกษาทั้งระบบเศรษฐกิจในปีหนึ่ง ๆ โดยใช้วิธีรวมเอารายจ่ายด้านการศึกษาทั้งหมดที่เกิดจากภาคต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นนี้ ผลการประมาณการที่ได้น่าจะมีค่าที่สูงเกินจริงได้ เหตุผลเพราะเกิดปัญหาการนับซ้ำ (Double counting) อย่างไรก็ตาม หากเราสามารถทราบรายจ่ายที่เกิดขึ้นตามที่แสดงไว้ในรูปที่ 5-1 ปัญหาการนับซ้ำก็ไม่เกิดขึ้น โดยการประมาณจากมูลค่าทรัพยากรด้านการศึกษาที่ตกถึงมือสถานศึกษาของภาครัฐและเอกชนในฐานะผู้ให้บริการขั้นสุดท้าย

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่ยังมิได้ขยายความไว้มากคือ บทบาทของสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้ขายบริการขั้นสุดท้าย แม้ว่าจะมีความเข้าใจในระดับหนึ่งว่าสถานศึกษาของภาครัฐและเอกชนมีรายรับจากแหล่งต่าง ๆ อย่างไรบ้าง แต่ก็ยังไม่ทราบอย่างชัดเจนว่ารายจ่ายที่เกิดขึ้นจริงในการให้บริการขั้นสุดท้ายเป็นวงเงินเท่าใด ในกรณีที่รายจ่ายมีน้อยกว่ารายรับ รายได้ที่เหลือในแต่ละปีจะถูกสะสมเป็นสินทรัพย์ของสถานศึกษา ส่วนการขาดทุนแม้ว่าจะเป็นไปได้ก็ยากที่ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะสถานศึกษาของรัฐ

แผนภูมิที่ 5-1 ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา จำแนกตามแหล่งที่มาและแหล่งที่รับ

5.2 ผลการประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษารวมในระบบเศรษฐกิจไทย ปี 2545 จำแนกตาม ทรัพยากรด้านการศึกษาของสถานศึกษารัฐและเอกชน

ตารางที่ 5.2-1 สรุปรายจ่ายด้านการศึกษารวมในระบบเศรษฐกิจของปี 2545 พบว่า ในปี 2545 ทรัพยากรที่ตกถึงมือสถานศึกษามีมูลค่า 258,315 ล้านบาท โดยภาครัฐยังเป็นผู้จ่ายรายใหญ่ที่สุดคิดเป็นร้อยละ 86.3 ของยอดรวม รองลงมาคือภาคครัวเรือนที่ต้องจ่ายให้กับสถานศึกษาอีก 32,561 ล้านบาท เพื่อเป็นค่าเล่าเรียน คิดเป็นร้อยละ 12.6 ของยอดรวม นอกจากนี้ ยังมีรายจ่ายที่เป็นเงินบริจาคขององค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร และเงินบริจาคจากครัวเรือนอีก 2,072 ล้านบาท และ 692 ล้านบาท ตามลำดับ

ตารางที่ 5.2-1 แหล่งที่มาของทรัพยากรด้านการศึกษาของสถานศึกษารัฐและเอกชน จำแนกตาม ผู้ให้ ปี 2545

แหล่งที่มาของทรัพยากรการศึกษา	มูลค่า (ล้านบาท)	ร้อยละ
รายจ่ายภาครัฐโดยตรงไปยังสถานศึกษา	222,990	86.32
รายจ่ายของครัวเรือนเป็นค่าเล่าเรียน ไปยังสถานศึกษา (รวมเงินอุดหนุนที่ได้รับจากภาครัฐ)	32,561.04	12.61
เงินบริจาคของครัวเรือนที่ให้กับสถานศึกษา	691.72	0.27
เงินบริจาคขององค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร	2,072.15	0.80
เงินบริจาคของธุรกิจเอกชนที่ให้กับสถานศึกษา	na	
รายจ่ายของธุรกิจเอกชนที่ให้กับสถานศึกษา	na	
รวม	258,314.91	100.00

ที่มา : คำนวณโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ ดูรายละเอียดวิธีการประมาณการในบทที่ 2 ถึงบทที่ 4

ผลการประมาณที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ มีค่าสูงกว่าค่าประมาณการในอดีตที่ศึกษาโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540) เรื่อง การเงินเพื่อการศึกษา (School Finance) ซึ่งพบว่า การเงินเพื่อการศึกษาของประเทศไทยในปี 2539 มีค่าประมาณ 206,436 ล้านบาท (ค่าสูงสุดของผลการประมาณ) โดยสามารถจำแนกตามแหล่งที่มาของเงิน ดังที่แสดงไว้ในตารางที่ 5.2-2

ตารางที่ 5.2-2 แหล่งเงินเพื่อการศึกษา ปี 2539

หน่วย : ล้านบาท

แหล่งเงินทุน	ค่าต่ำสุด	ค่าปานกลาง	ค่าสูงสุด
งบประมาณแผ่นดิน	167,560	167,560	167,560
รายได้ท้องถิ่น	1,796	1,796	1,796
ค่าบำรุง/ค่าธรรมเนียมการเรียน			
- สถานศึกษาของรัฐ	5,505	9,432	13,365
- สถานศึกษาของเอกชน	23,082	23,082	23,082
ความช่วยเหลือต่างประเทศ	557	557	557
เงินกู้ต่างประเทศ	75	75	75
รวมทั้งหมด	198,576	202,503	206,436
GDP	4,728,000	4,728,000	4,728,000
% ต่อ GDP	4.2	4.28	4.37

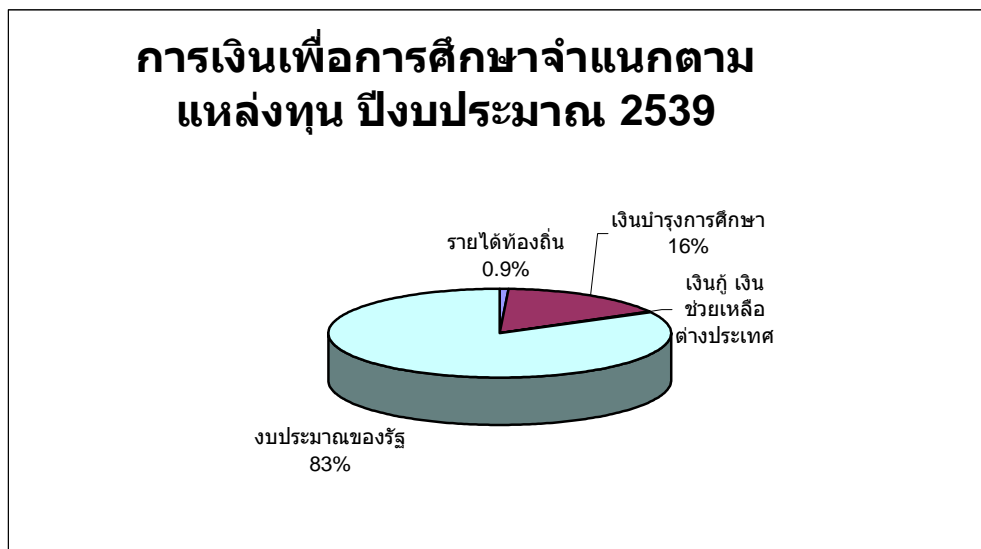
ที่มา : การเงินเพื่อการศึกษาของประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) หน้า 136

หมายเหตุ:

1. งบประมาณแผ่นดินได้จากสำนักงานงบประมาณและศูนย์สารสนเทศทางการศึกษาแห่งชาติ
2. รายได้ท้องถิ่นปี 2539 ได้จากการคลังท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
3. ความช่วยเหลือและเงินกู้ต่างประเทศได้จากกรมวิเทศสหการ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง และสำนักงานโครงการพิเศษเงินกู้ยืม
4. ค่าบำรุง/ค่าธรรมเนียมการเรียน เป็นข้อมูลประมาณการที่ได้จากผลรวมของค่าเล่าเรียน (ค่าหน่วยกิตต่อหน่วยคูณด้วยจำนวนหน่วยกิตที่เรียนต่อปี) ค่าธรรมเนียมการเรียน (ได้แก่ ค่าขึ้นทะเบียนนักเรียน ค่าระเบียบการ ค่าสมัครสอบ ฯลฯ) และค่าบำรุงต่าง ๆ (ค่าบำรุงสุขภาพ ค่าห้องสมุด ฯลฯ) สำหรับการเก็บค่าธรรมเนียมการเรียน และ ค่าบำรุงต่าง ๆ นั้น กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบว่าด้วยการเก็บค่าธรรมเนียมและค่าบำรุงต่าง ๆ เพียงอัตราเดียว ในขณะที่ค่าหน่วยกิตหรือหน่วยการเรียนจะกำหนดเป็นพิสัย เช่น ค่าหน่วยการเรียน 5-50 บาท เพราะฉะนั้นในการคำนวณค่าบำรุงการศึกษาจึงทำเป็น 3 แบบ คือเป็นค่าต่ำสุด ปานกลาง และสูงสุด และเมื่อคำนวณรวมทุกคน ทุกระดับ/ประเภทการศึกษาแล้ว จะได้ผลดังแสดงในตาราง

การศึกษาดังกล่าวได้จำแนกแหล่งเงินทุนออกเป็นเงินอุดหนุนจากภาครัฐ เงินอุดหนุนจากรัฐบาลท้องถิ่น เงินลงทุนของภาคเอกชน ซึ่งจ่ายไปในรูปแบบค่าบำรุงการศึกษา ค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียมการเรียนให้แก่สถานศึกษา นอกจากนี้ ยังมีเงินกู้และเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ และเงินรายได้จากแหล่งอื่น ๆ เช่น เงินบริจาค เงินรายได้ของสถาบันการศึกษา ผลการประมาณการข้างต้นไม่รวมรายได้ที่เป็นงบลงทุนที่ใช้ไปในการซื้อที่ดิน สิ่งก่อสร้างและครุภัณฑ์ของภาคเอกชน และเงินรายได้จากแหล่งอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะที่ไม่แน่นอน และมีสัดส่วนที่น้อย เมื่อพิจารณาสัดส่วนของเงินเพื่อการศึกษาพบว่า ประมาณร้อยละ 83 เป็นเงินจากงบประมาณแผ่นดิน รองลงมาคือเงินบำรุงการศึกษาประมาณร้อยละ 16 (ดูแผนภูมิที่ 5.2-1 ประกอบ)

แผนภูมิที่ 5.2-1 สัดส่วนการเงินเพื่อการศึกษา จำแนกตามแหล่งทุน ปีงบประมาณ 2539

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) หน้า 38

มีข้อที่น่าสังเกตว่า แม้ว่าประมาณยอดรวมเม็ดเงินเพื่อการศึกษาของงานทั้งสองจะแตกต่างกัน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะรายจ่ายของภาครัฐในปี 2545 สูงขึ้นกว่ารายจ่ายในปี 2539 ดังนั้นหากพิจารณารายจ่ายและสัดส่วนของรายจ่ายของภาครัฐไว้บนต่อทรัพยากรด้านการศึกษาทั้งหมด จะพบว่ามีความใกล้เคียงกันค่อนข้างมาก

ในกรณีที่เราต้องการทราบว่าตัวละครทั้ง 4 มีรายจ่ายด้านการศึกษาในปริมาณเท่าใด และเป็นสัดส่วนเท่าใดก็สามารถประมาณการขึ้นได้ โปรดสังเกตว่าผลประมาณค่าที่ได้นี้ไม่ได้ตัดการนับซ้ำ รวมทั้งได้รวมเอารายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา หรือค่าใช้จ่ายที่จ่ายโดยภาครัฐไว้ในการคำนวณด้วย ผลปรากฏดังตารางที่ 5.2- 3

ตารางที่ 5.2-3 ใช้จ่ายด้านการศึกษา ปี 2545 (รวมนับซ้ำ)

รายการด้านการศึกษา	มูลค่า (ล้านบาท)	ร้อยละ
ภาครัฐ	222,990	65.20
ภาคครัวเรือน	116,950	34.19
ใช้จ่ายค่าเล่าเรียน	32,561	
ใช้จ่ายเสริม เกี่ยวเนื่องกับการศึกษา	83,697	
เงินบริจาคที่ให้กับสถานศึกษา	692	
องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร	2,072	0.61
ภาคธุรกิจเอกชน	na	na
รวม	342,012	100.00

ที่มา : ใช้จ่ายภาครัฐ จากเอกสารสำนักงานประมาณ ใช้จ่ายภาคอื่น ๆ จากการประมาณโดยผู้เขียน

หมายเหตุ na หมายถึงไม่ได้ทำการประมาณการ

ในปี 2545 ใช้จ่ายด้านการศึกษาที่เกิดขึ้นมีมูลค่า 342,012 ล้านบาท โดยมีภาครัฐเป็นผู้จ่ายสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 65 ของยอดรวม ส่วนภาคครัวเรือนมีรายจ่ายสูงรองลงมาถึง 116,950 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 34.19 ของยอดรวมรายจ่ายด้านการศึกษา รายจ่ายของครัวเรือนอีกส่วนหนึ่งอยู่ในรูปเงินบริจาคที่ให้กับองค์กรการกุศลต่าง ๆ ซึ่งนำมาใช้จ่ายในรูปแบบการสงเคราะห์ด้านการศึกษาอีกทอดหนึ่ง ดังนั้น หากนับรายจ่ายด้านการศึกษาขององค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรเข้ากับรายจ่ายของครัวเรือนพอสรุปได้ว่า สัดส่วนรายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐต่อภาคเอกชน อยู่ที่ 65.2 : 34.8 หรือ 1.87 : 1

ผลการประมาณค่าที่ได้ในตารางที่ 5.2-3 มีค่าใกล้เคียงกับการศึกษาในอดีตของ Cresswell et al (1999) ซึ่งได้ประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษารวมภาครัฐและภาคเอกชน ในปี 2539 ได้เท่ากับ 257,067.2 ล้านบาท โดยรายจ่ายของภาครัฐมีมูลค่า 169,561 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 66 ของประมาณรายจ่ายรวมด้านการศึกษา ส่วนรายจ่ายด้านนี้ของภาคเอกชน ประกอบด้วย รายจ่ายของภาคครัวเรือนเท่ากับ 86,650.2 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 34 ของประมาณการรายจ่ายรวม ส่วนที่เหลือเป็นรายจ่ายของภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรการกุศล อีกประมาณ 856 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.33 (ดูรายละเอียดในตารางที่ 5.2-4)

ตารางที่ 5.2-4 กระจายด้านการศึกษารวมของภาครัฐ และภาคเอกชน ปี 2539

	Million Bath	% of budget	% of total expenditure
Public Sector			
Pre-Primary and primary	74,945.96	44.2	29.15
Secondary	42,390.25	25	16.49
Academic	28,994.93	17.1	
Vocational	12,208.39	7.2	
Other	1,186.93	0.7	
Higher Education	28,486.25	16.8	11.08
University	26,960.20	15.9	
Non-degree	169.56	0.1	
other	1,356.49	0.8	
Services not defined by level	2,543.42	1.5	0.99
Services n.e.c	17,295.22	10.2	6.73
Miscellaneous	3,899.90	2.3	1.52
Total Public (1996)	169,561.00	100.0	65.96
Private Household*	86,650.20		33.71
Private Corporate/ Non-Government**	856		0.33
Total Expenditure	257,067.20		100.00

ที่มา : Cresswell et al. (1999) Appendix 4 หน้า 173

Notes: * Estimated from SES data ** Estimated from scholarship data at the institution level supplied by the Ministry of University Affairs and the Ministry of Education

5.3 การประมาณการกระจายด้านการศึกษารวมของระบบเศรษฐกิจ จำแนกตามระดับการศึกษา

การประมาณการกระจายด้านการศึกษารวมของระบบเศรษฐกิจ จำแนกตามระดับการศึกษา ได้อาศัยข้อมูลที่ได้กล่าวถึงไว้ในบทต่าง ๆ ที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ ซึ่งในการจำแนกรายจ่ายตามระดับการศึกษามีข้อจำกัดบางประการเนื่องมาจากวิธีการจำแนกระดับการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่สอดคล้องกันทีเดียว ข้อมูลรายจ่ายของภาครัฐปี 2545 ที่ได้จากกรมบัญชีกลาง ได้จำแนกรายจ่ายด้านการศึกษาออกเป็น ระดับก่อนประถม และประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา การศึกษาไม่กำหนดระดับ การบริการสนับสนุนการศึกษา และการศึกษาอื่น ๆ ฉะนั้นด้วยวิธีการจำแนกดังกล่าวจึงไม่สามารถทราบรายจ่ายงบประมาณที่แท้จริงที่ใช้ไปในระดับอาชีวศึกษา เนื่องจากรายจ่ายระดับอาชีวศึกษา (ปวช. และ ปวส.) ส่วนหนึ่งจะอยู่ในระดับมัธยมศึกษา (ปวช.) และอีกส่วนหนึ่งจะอยู่ในระดับอุดมศึกษา (ปวส.) เหตุที่จำเป็นต้องแยกรายจ่ายสำหรับอาชีวศึกษาออกมาต่างหาก เนื่องจากรายจ่ายของภาครัฐวิธีดำเนินการจำแนกออกเป็น 3 ระดับคือ ระดับโรงเรียน ระดับอาชีวศึกษา และระดับมหาวิทยาลัย แม้ว่าจะมีลักษณะที่ค่อนข้างกว้าง แต่น่าจะเป็นการจำแนกระดับการศึกษาที่เข้าใจได้ง่ายกว่า และน่าจะมีประโยชน์กว่าวิธีการจำแนกตามระบบงบประมาณ โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการคำนวณเงินอุดหนุนเป็นรายหัวสำหรับการศึกษาสายอาชีพหรืออาชีวศึกษา และสายสามัญ

ดังนั้น การจำแนกรายจ่ายการศึกษาของภาครัฐ ภาคครัวเรือนจะแยกออกเป็น 3 ระดับคือ ระดับโรงเรียน (ก่อนประถมจนถึงมัธยม) ระดับอาชีวศึกษา และระดับมหาวิทยาลัย ในการจำแนกรายจ่ายของ

ภาครัฐออกเป็น 3 ระดับดังกล่าว อาศัยสัดส่วนรายจ่ายของภาครัฐในปี 2539 ที่ได้จากการศึกษาของ Cresswell et al. (1999) ดูตารางที่ 5.2-4 โดยระดับการศึกษาอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่สามารถจำแนกได้ จะไม่นำมารวมในการคำนวณ ดังนั้น รายจ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินปี 2545 ที่นำมาคำนวณมีเพียง 180,809 ล้านบาท จากยอดที่ได้รับจัดสรรรวม 222,900 ล้านบาท

ตารางที่ 5.3-1 แสดงผลการคำนวณการจำแนกรายจ่ายด้านการศึกษาในระบบเศรษฐกิจ ปี 2545 ผลปรากฏว่ารายจ่ายรวมด้านการศึกษาประมาณ 299,139 ล้านบาท แยกเป็นรายจ่ายสำหรับการศึกษาในระดับโรงเรียน 208,480 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 70 ของรายจ่ายรวม รายจ่ายระดับอาชีวศึกษา 32,946 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 11 ของรายจ่ายรวม และรายจ่ายระดับอุดมศึกษา 56,713 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 18.9 ของรายจ่ายรวม หากพิจารณาแหล่งเงินทุนตามระดับการศึกษาพบว่า ในระดับโรงเรียนภาครัฐเป็นผู้ใช้จ่ายสูงสุดเท่ากับ 134,905 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 64.4 ของรายจ่ายรวมในระดับโรงเรียน อีกร้อยละ 35.3 เป็นรายจ่ายของครัวเรือน ดังนั้น ในกรณีที่ภาครัฐต้องการอุดหนุนการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจ่ายแทนภาคครัวเรือนทั้งที่รวยและยากจนอย่างเสมอภาค (แม้ว่าจะไม่มีประสิทธิภาพและไม่เป็นธรรม) พอประมาณ ได้ว่าจำเป็นต้องมีภาระจ่ายเพิ่มขึ้นอีกประมาณเกือบ 8 หมื่นล้านบาท อย่างไรก็ตาม ตัวเลขดังกล่าวน่าจะเป็นยอดรายจ่ายขั้นสูง เนื่องจากได้รวมเอารายจ่ายเสริมด้านการศึกษา เช่น เงินไปโรงเรียน ไว้ด้วย รวมทั้งเป็นรายจ่ายที่ได้ผนวกเอารายจ่ายสำหรับโรงเรียนเอกชนเข้าไว้ด้วย นอกจากนี้ รายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐที่นำมาพิจารณาก็ยังมีได้คำนึงถึงรายจ่ายที่มาจากเงินนอกงบประมาณแผ่นดินของสถาบันการศึกษาภาครัฐ

ตารางที่ 5.3-1 รายจ่ายด้านการศึกษาในระบบเศรษฐกิจ จำแนกตามระดับการศึกษา ปี 2545

หน่วย : ล้านบาท

	ระดับการศึกษา				
	โรงเรียน	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย	รวม	ร้อยละ
ภาครัฐ	134,905	15,701	30,203	180,809	60.44
ภาคครัวเรือน	73,885	16,554	25,818	116,258	38.86
องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร	691	691	691	2,072	0.69
ธุรกิจเอกชน	na	na	na	na	na
รวม	209,480	32,946	56,713	299,139	
ร้อยละ	70.03	11.01	18.96	100.00	100.00

ที่มา: จากการคำนวณ

- หมายเหตุ** - รายจ่ายเงินงบประมาณแผ่นดิน ไม่รวมรายจ่ายที่จำแนกไม่ได้และรายจ่ายการบริการสนับสนุนการศึกษา
- รายจ่ายของภาคครัวเรือนเป็นรายจ่ายค่าเล่าเรียนและรายจ่ายเกี่ยวเนื่อง แต่ไม่รวมรายจ่ายเป็นเงินบริจาคให้กับองค์กรการกุศล และเงินบริจาคให้สถานศึกษา
  - ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาขององค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร สมมติให้แบ่งจ่ายเท่ากันทุกระดับการศึกษา
  - na. หมายถึง ไม่มีข้อมูลประมาณการ

การศึกษาของสัดส่วนเงินนอกงบประมาณกับเงินงบประมาณมีน้อยมาก และมักเป็นการศึกษาเฉพาะการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เนื่องจากมีแหล่งรายได้ที่เป็นเงินนอกงบประมาณเป็นสัดส่วนที่สูง เพราะสามารถเรียกเก็บได้จากนักศึกษาและสามารถหารายได้พิเศษได้ การศึกษาที่น่าสนใจ ได้แก่ การศึกษาของ นงราม เศรษฐสุพานิช และคณะ (2532) ซึ่งพิจารณาแหล่งที่มาของเงินทุนเพื่อการศึกษาสำหรับระดับอุดมศึกษา แหล่งที่มาของเงินทุนเพื่อการอุดมศึกษามาจาก 2 แหล่งคือ แหล่งเงินทุนภายในประเทศและต่างประเทศ โดยแหล่งที่มาในประเทศมาจากงบประมาณแผ่นดินที่จัดเก็บจากภาษีอากร และเงินนอกงบประมาณที่สถานศึกษาจัดเก็บจากนักศึกษาในรูปของค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียมการเรียน นอกนั้นเป็นรายได้ที่มาจากเงินบริจาค เงินรายได้จากการบริหารทรัพย์สิน และจากโครงการเลี้ยงตัวเอง ส่วนแหล่งเงินจากต่างประเทศอยู่ในรูปของเงินช่วยเหลือ เงินกู้ หรือเงินยืม ในการศึกษานี้ได้อ้างถึงข้อจำกัดเรื่องข้อมูล โดยเฉพาะเงินที่อยู่ในรูปเงินนอกงบประมาณซึ่งไม่ได้มีการรวบรวมเป็นข้อมูลทางการ จึงจำเป็นต้องรวบรวมจากเอกสารและการสำรวจโดยอาศัยแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่าในปี 2530 สัดส่วนเงินนอกงบประมาณ (ค่าเล่าเรียน ค่าบริการ รายได้จากทรัพย์สิน เงินบริจาค เงินช่วยเหลือ) ต่อเงินงบประมาณแผ่นดินมีค่าประมาณ 1 ต่อ 4 สำหรับมหาวิทยาลัยปิดและสถาบันราชภัฏ กล่าวคือ รายจ่ายด้านอุดมศึกษาจากเงินงบประมาณแผ่นดินในปี 2530 เท่ากับประมาณร้อยละ 21 ของงบประมาณแผ่นดินด้านการศึกษา รายจ่ายในการจัดการศึกษาที่มาจากเงินนอกงบประมาณคิดเป็นร้อยละ 27 สำหรับมหาวิทยาลัยปิด ร้อยละ 28 สำหรับวิทยาลัยครู ร้อยละ 5.6 สำหรับสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล และร้อยละ 247.5 สำหรับมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับ โดยที่มาของรายจ่ายเหล่านี้มากกว่าร้อยละ 50 มาจากค่าบำรุงการศึกษาและค่าธรรมเนียมการเรียน

5.4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ แม้ว่าจะยังไม่สามารถให้ภาพรวมแหล่งทรัพยากรที่นำมาใช้ในภาคการศึกษาของไทยอย่างครบถ้วน ถึงกระนั้นก็ตามความรู้ความเข้าใจปริมาณทรัพยากรด้านการศึกษาที่ได้ประมาณการขึ้นนี้ อย่างน้อยได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทของภาคครัวเรือนได้ชัดเจนมากขึ้น

การประเมินว่าผลการประมาณการที่ได้ในการศึกษานี้มีแนวโน้มที่จะสูงหรือต่ำกว่าที่เป็นนั้น เป็นคำถามที่ตอบได้ค่อนข้างลำบากเนื่องจากความไม่ครบถ้วนของข้อมูลประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือในการประมาณการนั้นผู้วิจัยได้ใช้วิธีการโดยอ้อม อนุมานจากรายจ่ายของภาคครัวเรือนเป็นสำคัญ ดังนั้น หากมีการศึกษาเพื่อประมาณการด้านรายรับที่สถานศึกษาของรัฐและเอกชนได้รับมาประกอบการพิจารณา ก็สามารถตรวจสอบได้ว่าค่าประมาณการที่ได้นั้นแตกต่างไปข้อเท็จจริงประมาณร้อยละเท่าใด ผลการศึกษาด้านรายรับของสถานศึกษาที่ได้นั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้เกินกว่าการศึกษาในปีนั้น ๆ เนื่องจากสามารถนำมาใช้ประมาณการในปีถัด ๆ ไปได้อีก โดยอาศัยเพียงข้อมูลจำนวนเด็กหรือนักศึกษาที่กระจายไปยังสังกัดหรือระดับการศึกษา

ชั้นต่าง ๆ หรืออาจจะทำการประมาณการโดยอ้อมเช่นงานวิจัยฉบับนี้ และปรับด้วยร้อยละของความผิดพลาด โดยสมมติระดับความผิดพลาดของข้อมูลจากการสำรวจมีขนาดและทิศทางเดิม

เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงการศึกษาในอนาคต จึงขอสรุปปัญหาในการประมาณการไว้ ดังนี้

- การวิเคราะห์รายจ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐยังคงมีปัญหาหลายประการ ปัญหาสำคัญประการหนึ่งคือการประมาณการวงเงินการใช้จ่ายเงินนอกงบประมาณของสถาบันการศึกษาของรัฐ ในอดีต การศึกษาวิจัยส่วนใหญ่เน้นไปที่การใช้จ่ายของสถาบันการศึกษาระดับสูง เนื่องจากรัฐได้ให้การสนับสนุนเพียงบางส่วน อย่างไรก็ตาม ในอนาคตความจำเป็นที่ต้องเข้าใจเม็ดเงินที่โรงเรียนและสถานศึกษาในระดับอื่น ๆ ได้รับนอกเหนือไปจากเงินงบประมาณแผ่นดินเป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากสถานศึกษามีความสามารถในการระดมทรัพยากรจากแหล่งอื่น ๆ นอกภาครัฐที่ไม่เท่าเทียมกัน หากจะมีการกระจายอำนาจในการจัดการด้านการศึกษาแก่องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ความเข้าใจดังกล่าวจะมีความจำเป็น
- ปัญหาอีกประการหนึ่งในการวิเคราะห์รายจ่ายของภาครัฐคือ การจำแนกรายจ่ายตามระดับการศึกษา ซึ่งอาศัยข้อมูลจากกรมบัญชีกลาง ปัจจุบัน ยังไม่สามารถจำแนกรายจ่ายสำหรับระดับอาชีวศึกษา ออกเป็นรายการต่างหาก โดยแยกออกจากระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา
- ปัจจุบันเรายังมีความเข้าใจน้อยมาก เกี่ยวกับบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการสนับสนุนด้านการศึกษา เป็นที่ทราบกันดีว่าภาคธุรกิจมีการใช้จ่ายเงินเพื่อพัฒนาบุคลากรของตนเองอย่างสม่ำเสมอเพื่อเพิ่มทักษะการทำงานให้แก่พนักงาน ทั้งที่เป็นลักษณะอบรมภายในกันเอง (In-house training) หรือการซื้อบริการจากภายนอก การประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาของภาคธุรกิจเอกชนสามารถทำได้ไม่ยากนัก หากสามารถประมาณการรายจ่ายด้านการศึกษาของภาคธุรกิจ (เช่น การเก็บข้อมูลโดยการส่งแบบสำรวจไปยังบริษัทต่าง ๆ ที่จดทะเบียน) โดยจำแนกธุรกิจตามสาขาเศรษฐกิจ ข้อมูลที่ใช้อาจอาศัยข้อมูลบริษัทจดทะเบียนที่มีอยู่ในประเทศไทย เมื่อได้ร้อยละของรายจ่ายด้านการศึกษาต่อรายรับหรือรายจ่ายของบริษัทก็สามารถประมาณการรายจ่ายรวมด้านการศึกษาในสาขาเศรษฐกิจต่าง ๆ ได้ โดยมีข้อสมมติฐานว่าภาคธุรกิจใช้จ่ายเงินที่เกี่ยวกับการศึกษา (เงินค่าอบรม เงินบริจาคให้แก่สถานศึกษา) มากขึ้น เป็นสัดส่วนที่คงที่และแปรผันตามมูลค่าผลผลิตของระบบเศรษฐกิจ
- รายจ่ายด้านการศึกษาขององค์กรบริหารราชการส่วนท้องถิ่น แม้ว่าในปี 2545 ที่ผู้วิจัยทำการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้รับการถ่ายโอนบุคลากร ทรัพยากรและความรับผิดชอบจากส่วนกลางก็ตามที ในอนาคตหากมีการดำเนินการถ่ายโอนการให้บริการสาธารณะแก่ชุมชนท้องถิ่น จำเป็นต้องวางระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อสามารถติดตามการใช้จ่ายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- นงราม เศรษฐพานิช และคณะ (2532) ต้นทุนและแหล่งที่มาของเงินทุนเพื่อการอุดมศึกษา (Costs and Sources of Financing of Higher Education) เสนอต่อ ทบวงมหาวิทยาลัย กันยายน
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2546) การศึกษาข้อมูลเพื่อกำหนดทิศทาง แผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2543-2557) เสนอต่อทบวงมหาวิทยาลัย
- สำนักงานงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2546
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2541) การเงินเพื่อการศึกษา กรกฎาคม
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2539) อัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการลงทุนทางการศึกษา
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546) ข้อมูลการศึกษาของประเทศไทยปี การศึกษา 2545 เมษายน
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2546) รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พศ 2545
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2544) ภาคผนวก 5 รายละเอียดเกี่ยวกับการจัดระบบทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา เมษายน
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ (2544) รายงานฉบับสมบูรณ์ระบบเงินโอนและเงินอุดหนุนสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารการเงินการคลังท้องถิ่น เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พฤษภาคม
- Cresswell, Anthony et al. (1999) Educational Finance in Thailand: A Review and Recommendations for Improving Allocative Efficiency, prepared fro UNESCO-Bangkok, July.
- Mokoro LTD (2542) การพิจารณาบททอนรายจ่ายภาครัฐ (Public Expenditure Review) เสนอต่อสำนักงานงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี
- Thailand Development Research Institute (1991) The 1991 Year-End Conference: Educational Options for the Future of Thailand, December.

ข้อมูลซีดีรอม

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2546) ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2545
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2545) ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2544
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2544) ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2543

- การศึกษาแบบแผนรายจ่ายของภาคครัวเรือนด้านการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ในอนาคตน่าจะมีการประสานหรือขอความร่วมมือจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในการเพิ่มรายละเอียดของรายการที่ถือเป็นรายจ่ายด้านการศึกษาในแบบสำรวจครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ
- แม้ว่าการศึกษาแบบแผนรายจ่ายของภาคครัวเรือนของปี 2545 ให้ผลที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากการศึกษาในอดีตมากนัก อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าควรหยุดการศึกษาในเรื่องนี้ ในทางตรงกันข้าม นับตั้งแต่ปี 2546 ภาครัฐได้ดำเนินงานตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ โดยให้การอุดหนุนรายหัวสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐานฟรี 12 ปี จึงน่าจะสนใจว่าภาคครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงวงเงินที่ใช้จ่ายด้านการศึกษาหรือไม่ มากขึ้นหรือลดลงเมื่อคิดเป็นสัดส่วนของรายจ่ายทั้งหมด แบบแผนรายจ่ายแตกต่างไปจากเดิมหรือไม่ ผลจากการที่ภาคครัวเรือนมีรายได้มากขึ้นเนื่องจากไม่ต้องรับภาระค่าเล่าเรียน จะทำให้แบบแผนการบริโภคหรือการใช้จ่ายแต่ละด้านเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร